

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische
Kring Gent V.Z.W.**

31e jaargang nr. 2

15 maart 2002

INHOUD

- Pierre Kluyskens: Jos Clemmen.	58
- Hermann Van Duyse: Inventaire Archéologique: Wapenrok van een Heraut.	65
- Luc Devriese: De Abt van Baudelo liquideert de "Venusbergh" en andere zondige gelegenheden.	66
- Daniël Van Ryssel: Ik zou daar een boek kunnen over schrijven. De charmes van dagelijksheid (Vervolg).	73
- Alexander Karel Evrard: Laus Gandae.	88
- André Coene: Het Plan van Gent gekarteerd door Vandermaele (1846-1854) en de werkwereeld omstreeks 1850.	92
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 20-21-22 mei.	97
- Quizmaster: Oplossing Puzzel 2001.	103
- Erik L. Schepens: Testamenten, schenkingen en staten van goederen van enkele begij- nen gesteed in het Begijnhof Onze-Lieve-Vrouw ter Hooie.	105
- Bibliografie.	112
- Vraag en Antwoord.	116
- Lezers schrijven ons	117
- Alfons van Werveke: Oudheidkundige Kroniek In de Halve Maan	117
- W.L. Braekman: Nog eens het lied van 1745 in de Gentse volkstaal	118
- Aanvullende ledenlijst	119
- Dit bestaat niet meer	120

JOS CLEMMEN

Op 23 januari jl. was het precies 200 jaar geleden dat Jos Clemmen, de eerste katoenbaron, overleed.

Pierre Kluykens wijdde 34 jaar geleden een artikel aan deze uitzonderlijke figuur.

Wij herpubliceren het hier met de vriendelijke toestemming van de familie Kluykens. Dit is trouwens eveneens het geval voor de volgende artikels van P.K. die dit jaar zullen verschijnen.

Giften, schenkingen of legaten aan openbare besturen worden met de dag zeldzamer: het was dan ook meer dan een aangename verrassing voor het stadsbestuur van Gent, toen het, kort na Wereldoorlog II vernam dat de heer Arnould vander Haeghen het mooie herenhuis in de Veldstraat, beter gekend als Hotel Clemmen of Hotel Vander Haeghen, bij testament aan onze stad had vermaakt. Zulke eieren laten zelfs de Paasklokken maar zelden in de korf vallen en de overheden zetten dan ook met veel geestdrift de herstelling van het huis in, dat, qua inwendige schikking, het nogal erg te verduren had gekregen van de smaak of wansmaak van sommige eigenaars en bewoners van de XIXe eeuw. In 1953 was men zover gevorderd met het opknappen en oprissen der zalen dat men er regelmatig tentoonstellingen mocht inrichten, doch zulks bleek maar 'n tijdelijke oplossing te zijn: het hotel was inderdaad beter geschikt om als museum te worden ingericht en in september 1964 werd het dan ook officieel "het Museum van het Verdrag van Gent en zijn tijd". Niet heel lang bleef het echter toegankelijk voor het publiek want men had besloten het gebouw, dat inmiddels bij een Koninklijk Besluit dat in het Staatsblad van 4 oktober 1953 verscheen, werd geklasseerd (behalve de achtergebouwen) volledig te restaureren, en o.m. de gevel in zijn oorspronkelijke toestand te herstellen. Daartoe moest eerst bekomen worden dat de handelszaak in een vleugel van het hotel haar matten zou oprollen, hetgeen kortelings zal gebeuren. De werken aan de gevel zijn reeds in aanbesteding gegeven en het lastkohier laat voorzien dat geen moeite zal gespaard worden om deze nog enig mooie gevel zijn originele luister terug te schenken.

Dit hotel Clemmen heeft immers een groots voorkomen. De gevel wijst op de laatste periode van deze elegante Louis XV-stijl waarvan onze stad enkele zeer fraaie en goed bewaarde exemplaren telt, maar van al deze gebouwen is het herenhuis van de Veldstraat, bijna schuins rechtover het historisch hotel d'Hane-Steenhuysse, van een majestatische zuiverheid die men maar zelden ontmoet en die de nakende toekomst van en de overgang naar de Louis XVI-stijl aankondigt.

Charme en effect zijn in de mooi geproportioneerde afmetingen, in de soberheid der lijnen, in het accent op een paar details en versieringsmotieven, nml. op de twee vensters met balkons, op het eenvoudige drapé en de aristocratische deuromlijsting geconcentreerd. Een stijlvol fronton en dito dakkapellen verlenen aan het ensemble een indruk en een allure van rust en ingetoomde pracht die schril afsteken bij sommige overladen gevels uit dezelfde periode. Ook inwendig moet het Hotel Clemmen zeer rijk en zeer harmonieus zijn geweest. Wanneer de werken aan binneninrichting zullen voltooid zijn, zal men hier komen te staan voor een van die rasechte en geraffineerde interieurs van het laatste kwart van de XVIII eeuw, een interieur dat heel en al smaak, stijl en elegantie zal zijn, het best geschikte kader om er een reconstructie te maken van het leven in die jaren en in het begin van de XIXe eeuw.

Gent is in zijn musea nog schatrijk aan allerlei historische en artistieke getuigen uit die periode:- meubels, schilderijen, beeldhouwwerk- en beter dan opeengestapeld te blijven elders, zouden zij hier, samen met de herinneringen aan het Anglo-Amerikaans Verdrag van 1814 en ook, nu het hotel d'Hane-Steenhuysen zijn geschiedkundig cachet heeft laten varen, met herinneringen aan de Honderd Dagen, een van de meest somptueuse en meest prestigieuze ensembles kunnen vormen.

Over het ontstaan en de geschiedenis van 't Hotel Clemmen wordt bij de Gentse auteurs zeer weinig aangetroffen, en hetgeen er over geschreven werd stemt bovendien niet steeds met de waarheid overeen. Dierickx in zijn *Mémoires* weet er enkel over te vertellen dat Baron Clemmen er circa 1796 overleed; Frans De Potter heeft enkele interessante gegevens ontdekt, maar vergist zich voor een eigendomsoverdracht, terwijl Prosper Claeys die voor andere gebouwen zo expliciet kan zijn, er amper een halve bladzijde aan wijdt; de overige auteurs zwijgen zich dood, hetgeen niet zeer vriendelijk is voor degenen die na hen het curriculum vitae van dit herenhuis moeten opstellen.

Hun voorkeur ging naar het huis van Oombergen (tegenwoordig de Koninklijke Vlaamse Academie), het Hotel d'Hane-Steenhuysen, het Hotel Faligan op de Kouter, het Hotel Van Brantegem, St. Baafsplein; het Hotel de Coninck in de Jan Breydelstraat, de Concorde, de Mammenlokker, het Hotel van der Meersch in de Nederpolder, het Hotel Snoeck in de St. Jacobsnieuwstraat enz., allemaal gebouwen die van 1745 tot 1775 werden opgetrokken.

Ons land kende toen voor het eerst sedert eeuwen, een betrekkelijk lange periode van vrede en welstand.

Het is na de rampzalige bezetting van onze stad door de legers van Lodewijk XV, de door eenieder zo vurig verlangde Vrede van Aken in 1748 en de ontruiming van onze stad door de Fransen op 28 januari 1749. Het is aanvankelijk geen terugkeer tot de macht en de voorspoed van het middeleeuwse Gent,

maar men leeft in vrede, en vrede moet op de lange duur welstand en bloei brengen. De Coupure wordt gegraven, 'n nieuw Stapelhuis gebouwd, de Tekenacademie gesticht, maar de lakennijverheid gaat volledig ten onder, de corporaties sterven geleidelijk uit.

In dit Theresiaans tijdperk dat nog onder de regering van Jozef II wordt voortgezet, staat Gent op een keerpunt in zijn geschiedenis.

De tijd van het klein artisaanaal bedrijf sterft uit, men moet kordaat naar de toekomst blikken, naar een nieuwe industrie die anders moet worden opgevat, beheerd en ingericht.

Het is op dat ogenblik dat een paar mensen deze toekomst hebben ingezien. Een van die durvers, die men toen avonturiers noemde, was Judocus Clemmen. Zijn loopbaan werd echter later volledig in de schaduw gesteld door de even avontuurlijke carrière van Lieven Bauwens die een legendarisch personage werd, terwijl Joos Clemmen die nochtans even verdienstelijk was en zelfs een grotere industriële baanbreker was, in de vergetelheid geraakte.

Hij was geen geboren Gentenaar, zijn moeder bracht hem op 7 september 1712 in het dorpje Welden bij Oudenaarde ter wereld, maar voor een sprankelende geest als Clemmen was er daar weinig toekomst. Met enkele centen, veel ideeën en oneindig veel geestdrift, belandde hij te Gent, vast besloten zaakjes of zaken te doen.

Op 31-jarige ouderdom treedt hij in het huwelijk met de dochter van een Gentse koopman. Anna Theeus; als in het liedje waren zij gelukkig en hadden veel kinderen: zestien!

Dynamisch als echtgenoot, is Clemmen even ondernemend als zakenman. Ook zijn centen krijgen jongskens: gewaagde en geslaagde speculaties, handige investeringen in het textielbedrijf doen geleidelijk zijn kapitaal toenemen en kan hij zijn eigen bedrijf, een katoendrukkerij en -ververij oprichten in zijn woning bij Baudeloo, waar hij dra een zeventigtal arbeiders te werk stelt; na enkele jaren moet hij zijn zaak uitbreiden en in de Garenstraat een groot gebouw in huur nemen.

Gent en Clemmen waren echter op gebied van katoenindustrie, ten zeerste benadeeld, want de Oostenrijkse regering had in 1753 voor het bedrukken en schilderen van stoffen, aan een Antwerpse firma "Jan Beerenbroeck en Compagnie" een exclusief monopolium verleend om gedurende 25 jaar deze nijverheid te Antwerpen te vestigen, met absoluut verbod voor de concurrenten elders in Vlaanderen een dergelijk bedrijf op te trekken.

Zich bij een dergelijke wettelijke en feitelijke toestand neerleggen, had de ondergang van Gent betekend. Clemmen komt dan ook tegen dit exclusief octrooi op, spant een proces in, weet de Gentse en gewestelijke overheden voor zijn zaak te winnen en wanneer in 1778 het monopolium van de Antwerpse firma een einde neemt, is het proces nog steeds aan de gang en heeft

men gans die tijd een feitelijke toestand moeten dulden in afwachting van een definitieve uitspraak die nooit kwam!

Inmiddels begon de schatrijke Judocus Clemmen naar een woonst uit te kijken, zijn fortuin en standing waardig: het huis, de gevel, de salons moesten rijk en elegant zijn, maar achteraan het huis moest hij kunnen beschikken over ruime ateliers waar hij zijn met de dag talrijker wordend personeel zou kunnen te werk stellen.

Zijn keus viel uiteindelijk op een groot huis in de Veldstraat, het huis dat later, nadat Judocus Clemmen baron, de eerste Gentse katoenbaron was geworden, het Hotel Clemmen zou worden genaamd.

De kelderopeningen die vandaag nog zichtbaar zijn van de straat, de dikte en de materialen van de keldermuren, tonen aan dat het XVIIIe eeuwse gebouw opgetrokken werd op de plaats en op de kelders van een aantal kleinere woningen die er zeer vroeg moeten gestaan hebben. Frans De Potter leert ons dat het eigendom in de XIVE eeuw behoorde aan Jacob van Abbinsvoorde en Alexander van Vaernewijck.

In 1746 was het huis, toen reeds een driewoonst, eigendom van de minderjarige kinderen van Gillis van Risseghem.

Bij akte van 6 juni 1746, verleden door notaris Onderreet te Gent, wordt het goed door Jacobus Clemmen, optredende in zijn hoedanigheid van deelvoogd van deze minderjarige kinderen, verkocht aan de bekende Gentse architect, timmerman en ontvanger van de Openbare Werken, David 't Kindt voor de som van 2.100 ponden groot.

David 't Kindt die de ontwerper en bouwmeester is geweest van de mooiste herenhuizen die in die jaren te Gent werden opgetrokken, o.m. van het Huis van Oombergen, zal het ensemble, wiens vroeger aspect ons onbekend is, hoogstwaarschijnlijk zelf hebben gewijzigd in die heerlijke Louis XV-stijl. De bouwaanvraag is ons niet bewaard gebleven, doch wij weten dat wanneer Judocus Clemmen enkele jaren later het huis van de weduwe van 't Kindt aankoopt, de werken aan huis en gevel nog niet voltooid waren.

In 1746 had, zoals wij het in onze vorige bijdrage schreven, David 't Kindt, Gents' beste aangeschreven en terecht meest geprezen bouwmeester, een groot eigendom in de Veldstraat, naast het Huis met de twee torens, aangekocht. Voor het toenmalig stadsbeeld en voor de Veldstraat dat toen een van de fraaiste straten aan 't worden was, kon men deze aankoop een goede zaak noemen want David 't Kindt was de man niet om met een banale gevel vrede te nemen. Artiesten zijn nu eenmaal mensen die slechts met een paar tenen op aarde leven en het blijkt wel dat onze David 't Kindt die ook elders in de stad, o.m.

in de St. Jacobsnieuwstraat, voor eigen rekening nogal somptueus had gebouwd, wat te hoog van zijn financiële toren had geblazen en niet bij machte zal geweest zijn de wijziging van de gevel in de Veldstraat volledig door te voeren, ofschoon hij in 1753 aan Pieter Cardon, “ontfanger van de rapporten van den raede in Vlaenderen” een som van 2.100 pond mocht ontlenen en daarvoor zijn eigendom in de Veldstraat hypotekeerde.

Wat er ook van zij, David ‘t Kindt kwam in juli 1770 te overlijden vooraleer alle werken waren uitgevoerd, en zijn weduwe Agnes Verkindert, die een deel van het gebouw betrok, verkocht het geheel op 7 december 1771 aan Judocus Clemmen. “een huys, stede ende Erfve, hof met alle toebehoorten, appendentiën ende dependentiën... uyt dry woon stede” voor het aardige sommetje van 27.000 gulden “Vlaamsch permissie wisselgeld” hetgeen voor haar een zeer winstgevende zaak betekende.

Ook voor Joos Clemmen was het alles bij mekaar, een voordelige koop die een sinds lang door hem gekoesterde droom in vervulling deed gaan: een fraai herenhuis in het centrum van de stad, in de onmiddellijke omgeving van de rijke patriciërswohnungen en meteen de mogelijkheid in de tuin, aan de kant van de Leie, ruime en moderne ateliers op te trekken.

Begin 1772 dient hij dan ook een bouwaanvraag in, waarvan de oorspronkelijke tekst samen met het ontwerp van de achterbouw bewaard gebleven is in het archief van onze stedelijke commissie voor Monumenten, en die op 2 mei van hetzelfde jaar door de overheden werd ingewilligd: “verthoont reverendelic sieur Judocus Clemmen, coopman binnen dese stadt ende proprietaris van eenen huys, stede ende erve ghestaen in de Veldstraete ende van achter commende up de reviere de Leye dat hy gerne te waterwaerts saude laeten bouwen eenige packhuysen conforme de annexe modelle, mitsgaeder den voorgevel ter straete voltrecken op de wijze gelijk den selven is ontgonst volgens de modelle dan of over eenige jaeren by den overleden ontfangher van de werken aen Ued overghegheven...”

Het document is formeel: David ‘t Kindt heeft een aanvraag ingediend voor de gevel, maar heeft het werk tijdens zijn leven niet kunnen beëindigen. Judocus Clemmen doet op zijn beurt een aanvraag om een nieuw gebouw -zijn ateliers- kant Leie, te mogen bouwen, maar voor de gevel kant Veldstraat wil hij het plan ‘t Kindt voltrekken “mitsgaeder den voorgevel ter straete voltrecken” en dient derhalve voor deze gevel, geen nieuwe aanvraag in.

Wie zal deze belangrijke werken uitvoeren?

Clemmen wendt zich zonder enige aarzeling tot de bouwmeester en aannemer die na de dood van ‘t Kindt, de meest bekwame en talentrijke is te Gent: Jan-Baptist Simoens, de bouwer van de Hoofdwacht op de Kouter, het Hebbe-rechtsgodshuis en nog menig ander belangrijk gebouw in de stad.

Simoens kreeg opdracht zich onmiddellijk aan het werk te zetten... nog voor

de officiële bouwvergunning werd verleend, want reeds in april 1772 kwam hij met zijn werklieden ter plaatse: "Ghevrocht door Jan Baptist Simoens meester metser ten dienste van myn heer Clemmen aen 't verhanderen en macken den nieuwen bouw tegen het water in syn huys inde Veldstraete".

De werken namen meer dan vier jaren in beslag en kostten meer dan 564 pond. De laatste afbetaling wordt op 30 mei 1776 gedaan aan "Theresia de Smet vrouwe van Jan Baptist Simoens".

Enkel maar van april tot december 1772 vermeldt de rekening meer dan 3.000 werkdagen door Simoens en zijn helpers, hetgeen laat veronderstellen dat er bestendig een ploeg van een twintigtal werklieden op de werf aanwezig was. Ofschoon het gebouw langs de Leie drie verdiepingen hoog was en een breedte had van ongeveer dertig meter, was het reeds te klein geworden toen het voltooid was want inmiddels had Judocus Clemmen die met zijn vrouw Marie-Barbe Theeus en zijn nog ongehuwde kinderen het mooie hotel in de Veldstraat was komen bewonen, zijn zaken een dergelijke uitbreiding gegeven dat hij een vijfhonderd werklieden werk mocht verschaffen.

Zijn vraag een deel van het Prinsenhof van de regering af te kopen, was in 1776 afgewezen geworden, doch het jaar nadien richt hij aan de Brugsepoort vlak bij de Vaart een enorm bedrijf in en neemt bovendien voor 27 jaar een aantal weiden van de Kartuizers in huur, weiden waar hij zijn weefsels zal laten bleken.

Clemmen die op dat ogenblik nog steeds werkzaam is in overtreding van de rechten van de Antwerpse firma die een monopolium heeft bekomen, verkrijgt bouwvergunning onder uitdrukkelijk beding dat hij, bij het eerste bevel, dadelijk en zonder tegenwerpingen, de gebouwen zal moeten afbreken.

Niemand had een dergelijke risico willen lopen, behalve onze Joos Clemmen die geen ogenblik aarzelt. Nog geen jaar na de voltooiing van zijn ateliers in de Veldstraat, rijst een eerste gebouwencomplex buiten de Brugsepoort op en in 1780 worden twee nieuwe gebouwen opgetrokken!

Met vijf van zijn zonen laat hij nu de zaak op volle toeren draaien. Inmiddels heeft Clemmen die niet aarzelde, tegen de bekrompen tijdsgeest in, gespecialiseerde werkkrachten uit Holland, Frankrijk en zelfs Zwitserland te ontbieden voor zijn activiteiten nieuwe uitbreiding gezocht.

Met zijn broeder richt hij bij Oostende een oesterkwekerij op en zijn oesterbanken brengen hem dra aardig veel centen op. Ook de visserij trekt hem aan, hij koopt zeeschuiten die op visvangst in de Noordzee uitvaren en ook dat wordt voor Clemmen een winstgevende zaak.

Geld, veel geld heeft hij ten andere steeds nodig, want voortdurend timmert hij nieuwe plannen op. Het oprichten van zijn fabriek aan de Brugsepoort, in zeer ongunstige voorwaarden, zal hem 60.000 gulden kosten: hij verklaart op dat ogenblik dat "in cas van quaden uytval, sulcx soude connen strecken tot

syn totale ruine". De ramp blijft uit, want Clemmen is een van die gelukvogels die in al hun ondernemingen slagen!

Hij richt zelfs een bedrijf op te Rijsel en alsof deze industriële bedrijvigheid niet volstond, stelt hij gedurende jaren belang, als directeur van het Provinciaal Correctiehuys of Gevang, in de productie die men uit de arbeid van de gedetineerden zou kunnen halen.

Ook de politiek laat deze rusteloze geest niet los en op 27 januari 1780 wordt hij schepen van der Keure, vermoedelijk niet volledig gedesinteresseerd, want als nijveraer die gunsten vroeg en bekwam, was de aanwezigheid op het stadhuis geen te onderschatten voordeel.

De levensdroom van Judocus Clemmen was echter zijn leven te eindigen als baron: de eerste katoenbaron uit het Gentse!

Hij stond gunstig aangeschreven bij de plaatselijke en provinciale overheden, alsmede bij keizer Jozef II, wiens vurige voorstander hij was en tot het allerlaatste blijven zou.

Wij zien dan ook dat hem en zijn kinderen, op 31 juli 1789 adelbrieven worden verleend en dat hem zelfs vrijstelling van betaling van de hoge bedragen hieraan verbonden, wordt toegekend.

Judocus Clemmen is in de adelstand verheven, hij wordt heer van Petegem: zijn vreugde zal nochtans van korte duur zijn, want enkele weken later breekt de Brabantse Omwenteling los en Clemmen krijgt harde klappen, moet zelfs de stad ontvluchten.

Hij keert na de woelingen terug en wanneer de Staten van Vlaanderen het roer in handen namen, legt hij op 26 juli 1790 als schepen van der Keure de gebruikelijke eed af.

De overwinning van de Oostenrijkers helpt hem opnieuw stevig in het zadel en zijn eerste zorg is de titel van baron aan te vragen, die hem eindelijk op 18 november 1791 zal worden verleend.

Zijn titel, zijn somptueus hotel, zijn fabrieken, zijn talrijke en ondernemende kroost maken van Baron Clemmen gedurende zijn tien laatste levensjaren, de gelukkigste man ter wereld. Hij sterft op 23 januari 1802 in zijn herenhuis maar de zaak Clemmen is bloeiend, in de handen van zijn kinderen.

Het is in dit hotel, nog steeds bewoond door de familie Clemmen dat de hertog van Wellington, de overwinnaar van Waterloo, tijdens de Honderd Dagen, telkens hij naar Gent komt om te onderhandelen met Lodewijk XVIII of detachementen van de Verbondenen in ogenschouw te nemen, verblijft.

Enkele jaren later zal in de gewezen ateliers van de grote katoenbaron, in de gebouwen die op de Leie uitgaven, het oudste Gents dagblad, de Gazette van Gend, worden gedrukt: voortaan zal het herenhuis het Hotel Vanderhaegen, naar de naam van de uitgever van de krant, worden genaamd en een nieuwe

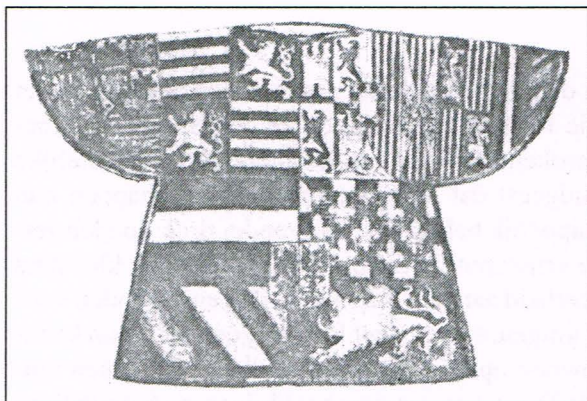
bladzijde inluiden in de geschiedenis van dit historisch gebouw van onze stad: het huis van de grootste Gentse bouwmeester uit de XVIIIe eeuw, David 't Kindt, het hotel van de promotor en de grondlegger van de katoenindustrie in het Gentse, de verblijfplaats van de beroemde hertog van Wellington, de veldheer die Napoleon te Waterloo de genadeslag toebracht, het huis waar een van de oudste dagbladen van Europa gedurende lange jaren werd gedrukt. Wanneer het Hotel in- en uitwendig zijn vroegere luister zal hebben teruggevoonden, zal het als Museum en als heerlijke getuige van ons verleden, een nieuwe carrière en een schone toekomst tegemoet kunnen gaan.

PIERRE KLUYSKENS

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 47

Op 2 september 1897 stelde Hermann Van Duyse in de rubriek "Borduurwerk - Oudheidkundig Museum, N° 1117 - XVIe eeuw" in het Frans een fiche op over

Wapenrok van een heraut

De herkomst van dit zeldzaam en kostbaar heraldisch kledingstuk wordt nergens vermeld. Het werd bewaard in de gemeentelijke archieven tot in 1882 wanneer het overgebracht werd naar het Oudheidkundig Museum. De decoratie, volledig geborduurd op de twee zijden, stelt de wapens van Spanje voor zoals ze waren na

1578, tijdstip wanneer Portugal een der erfdelen van de Spaanse kroon werd. De bewerking van deze wapenrok, die 100 cm. breed en 70 cm. hoog is, is zeer artistiek.

Het borduursel, uitgevoerd in zijde-, zilver- en vergulde zilverdraad, stelt met een zelden bereikte virtuositeit de zeer gecompliceerde wapenschilden voor

die door Karel V nagelaten werden aan zijn opvolgers.

De techniek van dit werk behoort tot de tweede helft van de XVIe eeuw. De "fonds" van de onderdelen kwamen tot stand door een vernuftig aanpassen van fluwelen brokaat en gekleurd satijn die een mozaïk vormen van gegalonneerde zijde, ineengestremeld met metaal. Het zijdegaren met verguld zilver vormt een franje aan de uiteinden. De voering is gemaakt in een dikke stof van karmijn damast met ingenaaide versiering en in de vorm van een granaat.

Zo'n weelderig kledingstuk kan slechts toebehoord hebben aan een personage uit het prinselijk gevolg.

Traditioneel wordt deze "tabart" beschouwd als deze van een heraut van de stad Gent, maar geen enkel deel van de decoratie staft deze hypothese.

Twee wapenrokken die een nabootsing schijnen te zijn van het hier afgebeeld voorwerp worden bewaard in het *Armeria* in Madrid, maar het zijn reproducties van een relatief recente datum.

Cf. H. Van Duyse, *Catalogue du musée d'archéologie de Gand*, p. 168.

DE ABT VAN BAUDELO LIQUIDEERT DE "VENUS-BERGH" EN ANDERE ZONDIGE GELEGENHEDEN

Tijdens de 17de eeuw hadden de talrijke oude en nieuwe kloosters die in het spoor van de contrareformatie toen een grote bloei kenden, in een dichtbebouwde stad als Gent uitgesproken behoefte aan lichamelijke en geestelijke afzondering. Het lag in de tijdgeest dat de religieuze gemeenschappen hun omgeving moreel en maatschappelijk behoorlijk sterk onder druk konden zetten om de kloosterlijke rust te vrijwaren. In die periode slaagden de kloosters er zelfs in, via de stedelijke overheid aan hun burens geboden en verboden voor te schrijven die in die richting gingen, en wanneer het hen goed uitkwam kochten ze 'hinderlijke' huizen gewoon op. In diverse stedelijke documenten vinden we hiervan sporen terug¹. Een tekenend voorbeeld daarvan betreft Baudelo. Deze cysterziënzergemeenschap had omwille van de Calvinistische dreiging haar oorspronkelijke locatie Boudelo in Sinaai-Waas verlaten om zich veilig binnen de Gentse stadsmuren te vestigen. Dat gebeurde op de plaats in de Waterwijk waar de instelling al sinds de 13de eeuw een "huis" bezat in de straat die al in de 14de eeuw haar naam aan de abdij ontleende².

Geen bier, wijn of brandewijn te koop bij de buren

In 1622 werden door het stadsbestuur (de schepenen van Gedeele) op vraag van de abt van Baudelo uitzonderlijke en vergaande verplichtingen opgelegd aan de eigenaars van zeven huizen gebouwd op stadscijnsgrond in de Baudelostroaat aan de overzijde van de inmiddels tot abdij verheven klooster.

De teksten die de huiseigenaars er voorgeschoteld kregen³, waren allen gelijkkluidend. Ze kregen hun gronden in cijns *up conditie ende reserve van (er in) niet te maecken eenighe nieuwe veynsters, lunetten (halfmaanvormige muuropeningen) ofte luchtgaten waerduere 't voornoemde clooster ontvrij moghen werden*. En dat was nog niet alles. De eigenaars moesten garanderen *ooc dat (hun) huus niet gheemployeert zal worden tot vercoopen van byere, wijn oft ghebrande wijn*.

Hoe lang die maatregelen aangehouden werden is ons niet bekend. In elk geval in 1709 al bleek het systeem niet waterdicht. In een *Lyste ofte Declaratie vande persoonen niet woonende in herberghen, nocte by myne edele heren schepenen vande Keure gheapproveert* (toegelaten, goedgekeurd: *approuvé*) met bier, wyn en brandewyn te debiteren, vinden we in de Baudelostroaat toch dergelijke activiteit. Er was *eenen Hollander aen het achterpoortken van St Cathelyne (die) tapt wyn, brandewyn ende bier*⁴. Nog een andere duistere figuur, een zekere Jan Braet, hield zich toen eveneens met dat soort zaken bezig in de schaduw van het klooster.

Groote abuysen in de Venusbergh

Halve maatregels zijn nooit goed. De abt van Baudelo ging allicht daarom heel wat doortastender te werk met een ander oord des verderfs gelegen pal achter het klooster, waarvan we het bestaan reeds vermelden in een artikel omtrent huisnamen in de wijk⁵.

Dit stukje geschiedenis dat zich in het jaar 1667 afspeelde achter de hof van de abdij van Baudelo, betreft de herberg « De Venus loovie » of « De Venusburgh », die in de voornaamste hier gebruikte bronnen⁶ steevast aangeduid werd als « de herberghe (van audts) ghenaeemt Venusbergh ».

Wat was er aan de hand ? De abt die de zware taak had zijn paters te behoeden voor wereldse zonden (en geneugten), zat hier toch wel met een serieus probleem: *De religieusen weesende op hunne cellen consten sien tgeene in deselve herberghe passeerde, en oock van woorde tot woorde verstaen de pro-posten vande gheene die daer waeren drinckende en spelende*.

Het was zo maar geen fantasietje : *Soo is by experientie bevonden dat daer ghebeurt syn groote abuysen en oock groote ontstichtinghe tusschen (de) reli-*

gieusen, soo dies preuve is ghedaen met certificatie vande ghebeuren .

De afbeelding bij dit stukje toont ons hoe de herberg gelegen was. We zien een wat groter huis met topgevel aan de hoek van de Baudelostraat en een verdwenen verlengstuk van de Oudevest, samen met een drietal kleinere gebouwtjes of huisjes. Bewoning was er op die plek al lang: de grond werd er door de Stad in de 14de eeuw vercijsd en in de 17de-eeuwse cijnsboeken werd hier ook de naam « Venusloovie » vermeld⁷.

In 1667, toen Baudelo tot de actie overging, krijgen we nog de volgende beschrijving bij: *(de) herberghe ghenaemt Venusbergh, groot metten erffve dryentachtich roeden Ghendtsche maete* (zowat 1200 vierkante meter, een groot perceel, de plek in acht genomen: een van de grootste uit de wijk), *raeckende aende westzyde* (op de afbeelding: de bovenzijde) *jeghens ende lancx den grondt van voorseide clooster, ende op de zuytzyde* (links op de afbeelding) *jeghens een vaerdecken*⁸.

Er was uiteraard ook een perceelsafscheiding voorzien: een *seker schutsel van berdt vande hooghde van seven voeten* (ongeveer 210cm). Rechtstreeks konden de paters echter niet binnen loeren: tussen hun eigendom en de herberg was er nog een huisje en waren er twee lochtingen (tuinen) gelegen. De mensen van toen (en ook de paters, naar we mogen aannemen), waren veel kleiner dan de grote lummels en reuzinnen die tegenwoordig door onze straten lopen. Al was deze scheiding tussen deugd en ondeugd wel voldoende hoog dus, ze was van niet al te beste kwaliteit: een *houten schutsel ghecomposeert van eenighe verrotte berders*.

Toch wel een beetje speciale eigenaars

Merkwaardig was wel dat de laatste eigenaar van de Venusbergh (sinds 1655) niet echt een onbekende kan geweest zijn van de abt van Baudelo. Dat was namelijk een zekere jonker Jan de Castille, meer dan waarschijnlijk een verwant van een vorige abt van Baudelo, Willem van Castillo en niet zo maar de eerste de beste. Het was een heer van stand: *capitain vander borgherwachte woonende by d' Aerme Claeren* (op de hoek van de Krommewal met de Goudstraat). Hij hoorde thuis in een kring van Spanjaarden waarin ook abt Jacobus del Rio, de voorganger van Willem de Castille, te situeren was⁹. In de marge van dit verhaal kan aangestipt worden dat die Spanjaarden bij ons in die tijd wel eens eigenaardige allianties sloten met de lokale adel. De moeder van Jan de Castille was een Clara van Imbiese (Hembyse), allicht een verwante van de felle calvinistische Gentse leider uit de hevigste jaren van de opstand tegen Spanje. Deze dame (of veeleer haar familie) dreef de hispanofilie toen zelfs zo ver dat ze na de dood van de vader van Jan (eveneens een Jan of Joan), her-

trouwde met, of uitgehuwelijkt werd aan kapitein Don Diego de Villa. Ze kon er blijkbaar niet genoeg van krijgen ... of ze functioneerde als zetstuk in de familiestrategie om zich te rehabiliteren.

In elk geval was ook dat eigenaarschap een zonderlinge zaak. Des te meer nog wanneer men leest dat de Castille's ook al eens in 1628, nog tijdens het leven van abt Willem, gedurende enige tijd eigenaar geweest waren van het huis en lochtingen die aan het klooster grensden. Meer dan waarschijnlijk figureerden ze als stromannen voor de abt. In die veronderstelling valt het echter moeilijk te begrijpen dat de paters nog zouden last gehad hebben van een moedwillige herbergier-huurder en diens luidruchtige of ontuchtige (?) klanten. Zo'n huisbaas, die amper een paar straten verder woonde en die bovendien nog kapitein was van de burgerwacht, moet daar toch zijn zegje over gehad hebben?

Zouden we de bal mislaan als we geloven dat het er de abt in werkelijkheid om te doen was de eigendom te verwerven voor zijn alsmaar uitbreidende abt?

Van Venusbergh tot kaatsplein voor de paters

In 1667 liet Livinus Vaentkens, de abt van Baudelo, die blijkbaar niet hield van halve maatregels, het gammele schutsel waarvan hierboven sprake, inderdaad niet vervangen door een degelijke slotmuur, nee, hij kocht de Venusbergh op.

Een verwerving door aankoop of schenking van een wereldlijk goed door een geestelijke instelling, kon tijdens het Ancien Régime echter niet zomaar¹⁰. Uit de juridische rompslomp en papierderij die daar mee gepaard ging, konden we al het hierboven beschrevene vernemen, en nog een paar details meer. De abt was blijkbaar haastig en voortvarend te werk gegaan. Er werd hem het volgende punt voor punt onder de neus gewreven:

- Want alsoo hy daerby heeft gheseyt geenen proprietaris te wesen van het huys ende herberghe, by processe daerby ghevoert staet te bemercken dat den verweerder (de aangeklaagde abt) niet en can loochenen of hy en heeft het voorseyde huys ende herberghe gheincorporeert ende met sijn clooster geunieert,

- Inghevolghe van welx soo is warachtich dat den verweerder (de abt) niet alleene en heeft doen toestoppen de deure ende veynsters aspect nemende ter straete,

- Nemaer oock het voorseyde huys teenemael verandert ende gheappropriert tot commoditeyt van sijne religieusen,

- *Want in den eersten soo heeft hy doen breken den middelmeur den welcken voor desen plachte te separeren de voorseyde herberghe van (zijn) clooster.*
- *Dat meer is, (de abt) heeft van voorseyde herberghe ten deele ghemaect een catspel voor sijne religieusen ende bovendien gheincorporeert ende afghebrocken de meuren van een andere huysen staende tusschen 't voorseyde clooster ende de herberghe daer voor desen inne woonde eene wasschesse (wasvrouw).*

Verder kon hij niet loochenen dat hij het goed had gekocht en betaald en ook nog geld geboden had aan wijlen de pastoor van Sint-Jacobs of diens vader, om nog een naast gelegen huis te verwerven. Maar geen nood, in de verweertekst werden al deze aantijgingen niet weerlegd, maar ijskoud ontkend. Hoe het allemaal in mekaar zat konden we niet met zekerheid achterhalen, net zo min als de rechtbank zelf trouwens (in de veronderstelling dat deze laatste zoiets van intentie zou geweest zijn).

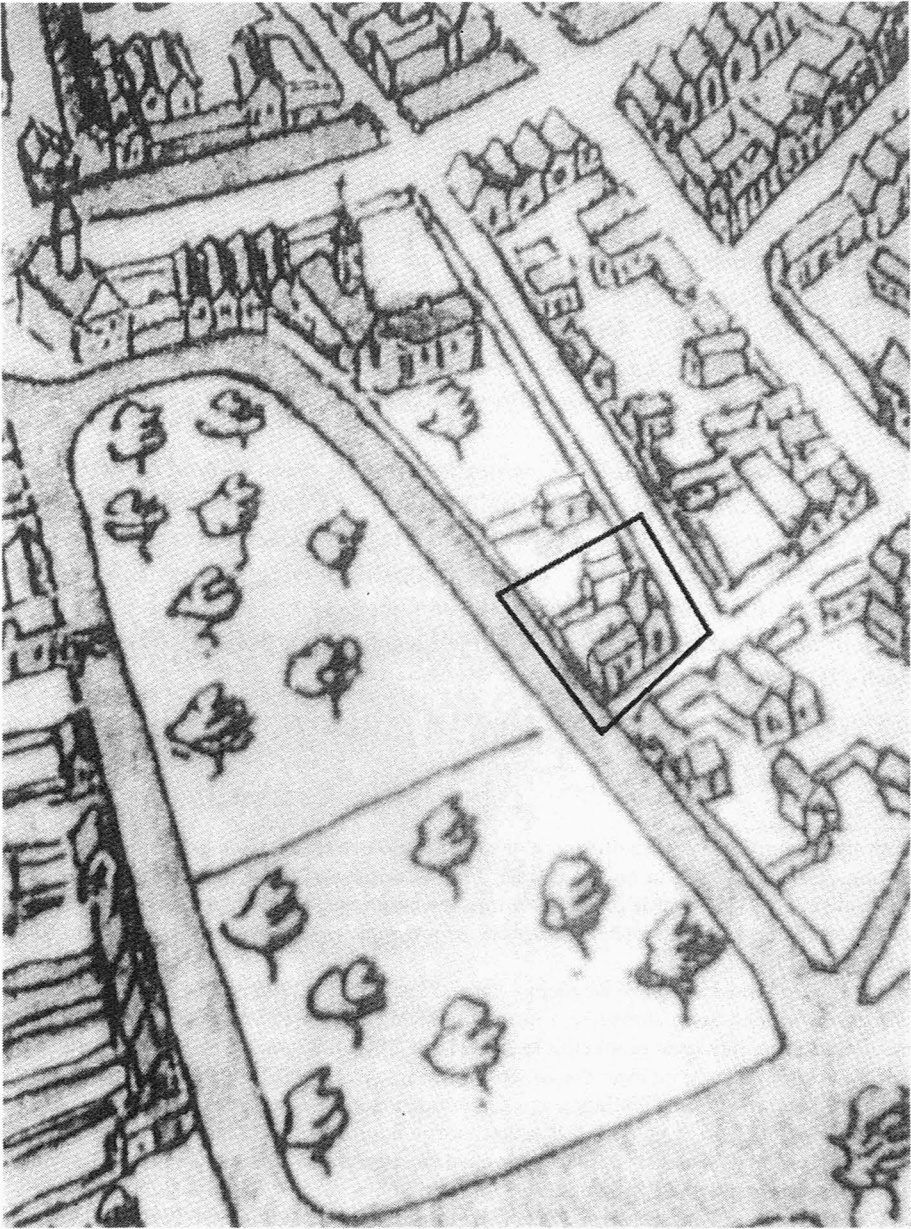
Maar hoe het ook zij, al dit welles-nietes werd echter vrijwel onmiddellijk zonder verder discussie stopgezet door de *gratie & amortisatie...cesserende alle beletselen ter contrarien* die in November 1667 verleend werd door *Cael by der Gratie Godts Coninck van Castillien*, en een indrukwekkende reeks andere gebieden en gebiedjes waaronder het onze, en bovendien ook nog *Dominateur in Asia ende in Africa*. We zaten in onze gewesten toen inderdaad onder Spaans bewind.

Overigens moeten we toegeven dat de prelaat van Baudelo bij dit alles toch nog blijk gaf van een zekere zin voor traditie en continuïteit. De Venusbergh werd niet helemaal in geestelijke sferen opgenomen: de zaak of wat er nog van restte, kreeg een herbestemming als kaatsspelgelegenheid. Ongetwijfeld een hele verbetering voor de paters.

Nog meer *ontstichtinghe* afgewend

Daarmee was het nog niet afgelopen. De drie enige huisjes die nog te vinden waren tussen de ter ziele gegane Venusbergh en de Leieoever (nu onder straatstenen van de Baudelokaai) gingen in 1695 voor de bijl. In de amortisatieaanvraag werd, de formule was succesvol gebleken, terug het oude argument bovengehaald: *dat men verstaet dat anderssins de proprietarissens van het een huys gheresolveert syn hetselve te vercoopen an sekere brauwer der voorseyde stede, ten eijnde van aldaer eene herberghe te maecken, tghone noch meerder ontstichtinghe sal causeren ande ... religieusen.*

Het klooster moest wel de toegang garanderen tot een waterstraatje ten gerieve van de burens en daar een pomp installeren en ook onderhouden¹¹.

Op dit nagetekend detail van het panoramisch gezicht op Gent van J. Horenbaut uit 1619 herkent men de abdij tussen de Ottogracht (boven, met brugjes), de Baudelostraat (rechts) en de verdwenen Oude Leiearmen. Het huizencomplex met de Venusbergh was gesitueerd aan de hoek van de Baudelostraat en de Oudevest. Deze laatste straat liep toen nog verder door tot aan de Leiearm. Links de achterhuizen van de noordelijke zijde van de Steendam. Onderaan de (Nieuwe) Leie. De abijgebouwen werden later in de 17de eeuw nog fel uitgebreid tot ongeveer hetgeen nu nog ter plaatse te zien is.

Het was de kroon op het werk: de uitbreiding van het abdijgebied over de hele lengte van de Baudelostraat en verder naar de Nieuwe Leie toe was voltooid.

En nu

Als er nog iets overblijft van het vermaledijde oord dat de gedenkwaardige naam van Venusbergh droeg, dan moet dat nu ergens onder de grond zitten van de Baudelohof, ongeveer ter hoogte van het hoekhuis van de Oudevest met de Baudelostraat¹². Het maakt er deel uit van een unieke groene oase in het stadscentrum. Die hebben we te danken aan de monniken en, zo mag blijken uit dit verhaal, allicht ongewild ook voor een stukje aan hun zondige buren. Zo zie je maar ...

Het vervolg is welbekend. De kloosterhovingen konden blijven bestaan doordat ze in de Franse tijd omgevormd werden tot *Botanieken Hof* en aan het begin van de twintigste eeuw tot stadspark(je). Bij deze laatste operatie werd het geheel echter jammerlijk verminkt door de aanleg van de Bibliotheekstraat, onderdeel van de verbinding tussen het Stadhuis en de toenmalige haven aan het Stapelplein, heden een anachronisme dat hopelijk binnen enkele jaren (?) terug zal verdwijnen.

LUC DEVRIESE

¹ Een ander voorbeeld uit dezelfde periode als Baudelo betreft het tweede klooster in de wijk: dat van de Arme Klaren in de Goudstraat. Een huiseigenaar aan de Krommewal kreeg een bouwsubsidie op voorwaarde dat hij in de tuin een boom liet vellen en de kruisvensters in zijn achtergevel liet toestoppen *tot bevrydinghe vande religieusen* (Stadsarchief Gent, hierna SAG, reeks 400 nr. 155, f. 173).

² PAS, P., *De Wase en Gentse Boudelo – abdij, Sint-Niklaas*, 1998, p. 1 – 189.

³ Ze zijn te vinden in de stedelijke cijnsboeken (SAG, Reeks 152 nr. 12, f. 103 – 105v.) en betreffen de percelen (oorspronkelijk kadaster) nrs. 280 – 287 en 292 – 298. Dit is de enige keer in de ongeveer vijf eeuwen die de stedelijke cijnsnoteringen omvatten, dat er dergelijke of andere geschreven verplichtingen aan de vercijnzigen toegevoegd werden.

⁴ SAG, Reeks 131 nr. 3, nr. 173. Dat achterpoortje hoorde bij het achterhuis van de herberg Sint Cathelyne in de Gelukstraat. Nu verdwenen en opgenomen in een groot huis in de Baudelostraat op de oorspronkelijke kadasternrs. 288 en 289.

⁵ DEVRIESE, L., *Huisnamen in de Waterwijk*. In: *Ghendtsche Tydinghen*, 1996, jg. 25 nr.6, p. 296 – 297.

⁶ SAG, Reeks XIV, *Baudelooabdij en Rijksarchief Gent, Fonds Abdij Boudelo nr. 2237*.

⁷ De grond werd er iets later vercijnsd dan in de rest van de wijk. In 1357 betaalde Gillis van Perrike er als eerste een cijns van 39 schelling 2 denier parisis aan het tarief van 10 denier per voet (SAG, reeks 152 nr. 1, f. 9v.). Hieruit kan berekend worden dat het perceel aan de straatzijde 13,5 meter mat. In 1375 werd die cijns betaald door Jan Wasselins int Wannekyn (SAG, reeks 152 nr. 4, f. 7v.). Of dit betekent dat er daar toen een herberg 'tWannekyn (een veel

voorkomende naam) was, is niet zeker. Het kan ook de elders gelegen woonplaats geweest zijn van Jan Wasselins. In 1418 werd de cijns in twee gesplitst en in 1442 in drie (SAG, reeks 152 nr. 6, f. 7v. en nr. 7, f. 15). In 1495 waren er *drie huizekens van an d'watere* (de oude Leiearm die destijds doorheen de huidige Baudelohof liep) *totten oucke vander Bauwelostrate*. In de Baudelostraat zelf was er naar de Ottogracht toe in 1667 eerst een kleine lochting en dan nog een huisje (SAG, reeks 152 nr. 8, f. 16 en nr. 9 f. 34; uit de oorspronkelijke cijns van 39 s. 2 d. par.) en nog tweede lochting (met nog een andere cijns van 19 schelling paris) alvorens men bij de hovingen van het klooster kwam. Dit stemt precies overeen met hetgeen het panoramisch zicht uit 1619 op de afbeelding bij dit artikel ons toont, en het was ook de situatie die in 1667 bestond toen de moeilijkheden zich voordeden. Alleen was het huisje (een *steenkin*) met het muurtje op de afbeelding ongeveer halverwege de kloostergebouwen en de Venusbergh al in 1638 door Baudelo aangekocht geworden (SAG, reeks 152 nr. 12, f. 110v.). Dit laatste geeft ook de perceelsgrenzen aan die er in 1667 tussen het klooster en de Venusbergh bestonden.

⁸ De tekst vermeldt: « *alles in conformiteyt vande caerte figurative ende acte vanden ghesworen landtmeter daaroff gheexhibeert* ». Deze kaart konden we echter niet vinden.

⁹ De familierelaties volgens SAG, Reeks 152 nr. 16, f. 17.

¹⁰ Daarvoor moesten « brieven van amortisatie » verkregen worden. Deze toestemming tot overgang naar « dode hand » (geestelijken en hun instellingen waren civiel « dood ») was een koninklijk voorrecht dat in de praktijk uitgeoefend werd door de *Heeren van Sijne Majesteys Priveén Raedt tot Brussel*. Het kwam tot een proces voor de Raad van Vlaanderen, tussen de procureur-generaal van Vlaanderen, « *causa officii* » (ambtshalve), en de prelaat van Baudelo.

¹¹ Uiteraard moest ook jaarlijks *den eewighen cheins* (de grondcijns) van 6 groot verder aan de Stad betaald worden, net zoals ook voor een groot deel van het op stadsgrond gebouwde klooster het geval was. Daarnaast moest ook het jaarlijkse *huysgelt* (huistaks) van 2 pond 12 schellingen groot op de drie niet meer bestaande huisjes verder betaald worden en diende er eenmalig 300 gulden gegeven te worden voor de inname van een stukje openbaar domein, zijnde het stukje Oudevest dat toen nog tussen de Baudelostraat en de Oude Leiearm te vinden was (SAG, reeks 152 nr. 16, f. 102v.).

¹² Of er ondergronds nog veel van overblijft valt te bezien. In de 19de eeuw werd er een serre bovenop gebouwd.

IK ZOU DAAR EEN BOEK KUNNEN OVER SCHRIJVEN

De charmes van dagelijksheid (vervolg)

zaterdag 1 juli 1959

Van 1 juli tot en met vanmiddag heb ik in het papierbedrijf van Ivan op de Oude Brusselseweg te Gentbrugge gewerkt, kwestie van nog wat geld te verdienen voor de reis naar Italië die vanaf morgen op het programma staat als Marcel ons met de auto naar Brussel brengt vanwaar de trein naar Milaan vertrekt. Behalve het geld hebben die werkdagen in het oud papier me ook enkele boeken opgeleverd: een paar Vlaamse en Nederlandse romans van o.a. Piet van Aken, Gerard Walschap, Lode Baekelmans en Simon Vestdijk. Het

mooiste exemplaar, met een lederen band, is zeker "Mémoires" van duc de Saint-Simon (1675-1755).

Heel stoffig en vervuild toen ik het boek in een oude jutezak vond tussen waardeloos papier, maar ik heb het schoongemaakt en opgepoetst en nu prijkt het als een van de fraaiste banden in mijn zeer bescheiden bibliotheekje.

vrijdag 10 juli 1959

Een zonnige zomerdag in het Gentse. In Ledeberg gaat E.H. Notenbaert, de 55-jarige pastoor-deken van de parochie, naar de bank om een som geld af te halen, die hij daarna naar het postkantoor brengt om ze naar een onbekend adres te versturen. Op de terugweg naar huis groet hij een paar mensen.

Niemand heeft oog voor de blauwe auto die daarnet op het plein is gestopt en ook niet voor de chauffeur die schijnbaar wat doelloos rondsloent op het Kerkplein en rustig onder een lindeboom gaat zitten. Die man is echter wel op zoek naar geld, liefst veel geld... dat hij hoopt te vinden bij een pastoor-deken. Die van Ledeberg heeft hij opgezocht in de telefoongids maar weet hij toch niet precies wonen... tot hij hem toevallig uit het postkantoor ziet komen en een grote, witte woning ziet binnengaan. Hij kent hem niet, hij heeft hem nooit eerder gezien, maar hij weet dat hij het is. Het kan niet anders. Nu hij weet waar hij aan toe is, gaat hij een tas kopen om zijn pistool in te stoppen en neemt hij de tijd om zijn boterhammen op te eten. Omstreeks 12.30u meldt hij zich bij de dekenij met een donkere bril en een aktetas in de hand. Tegen de meid zegt hij dat hij notarisklerk is en dat hij de deken wil spreken i.v.m. een erfenis. Hij wordt naar de spreekkamer geleid, waar de pastoor-deken hem even later vervoegt. Van zodra hij met de pastoor alleen is, trekt de man zijn pistool en vraagt geld. De pastoor is echter een koelbloedig man: hij staat op uit zijn zetel en neemt zijn aanrander bij de pols en de schouder om hem aan de deur te zetten. Er gaat een eerste schot af... waarbij de kogel in de plankenvloer terechtkomt omdat de deken de pols van de man vasthoudt. Daarna wordt er nog vier keer gevuurd en de pastoor wordt levensgevaarlijk getroffen. De man moet de pastoor van zich afduwen tot hij op de grond valt, dan pas kan hij op de vlucht slaan. Inmiddels heeft de meid, die als juffrouw Margriet wordt aangesproken, de revolvergeschoten en het geroep in de spreekkamer gehoord... ze holt naar de witte deur en rukt die open... maar ze deinst achteruit want voor haar op de grond ligt de deken, stervend, kreunend, met de linkerhand op de bloedende borst en met het gezicht naar de grond... en ze wordt in haar verbijstering en verwarring bovendien opzij geduwd door de man met de donkere bril, de notarisklerk, die een pistool in de hand houdt en naar de voordeur springt... en even later verdwenen is...

De rest van het verhaal handelt over toesnellende buurtbewoners. Na het voorafgaande de moeite niet waard dat het verteld wordt.

donderdag 27 augustus 1959

De afgelopen weken nagenoeg heel Italië doorkruist. Niet te geloven hoeveel afstand we in de meest uiteenlopende auto's hebben afgelegd en wat we allemaal hebben gezien.

Heenreis: Brussel-Milaan (met de trein)-Genua-La Spezia-Pisa-Lucca-Firenze-Roma-Napels-Pompeï-Sorrento-Salerno-Paestum (met autostop).

Terugreis: Paestum-Napels-Roma-Assisi-Perugia-Firenze-Bologna-Ferrara-Venetië-Verona-Brescia-Milaan (met autostop). Terugreis: Milaan-Brussel (met de trein).

Overnachtingen, ontbijt en avondmalen: in jeugdherbergen. Andere maaltijden: naargelang de behoeften en de mogelijkheden, maar telkens wel zo goedkoop mogelijk. Afwisselend brood en worst of worst en brood. Hoe vaak hebben we geen tomaten en andere veldvruchten gestolen!

Met autostop hebben we de meest uiteenlopende goede en slechte ervaringen gehad en ook tal van vreemdsoortige vogels ontmoet: doodgewone en onopvallende chauffeurs die ons een eindje of een heel eind wilden meenemen: een man die beweerde autorenner te zijn en dat meteen ook demonstreerde door heel hard te rijden en door de bochten te gieren, tot hij een overstekende ezel met kar slechts op een haar na kon ontwijken; twee mannen, van wie we nadien vermoedden dat het gangsters waren, omdat ze ons gouden horloges en armbanden wilden aansmeren, een boer met een tractor en een kar, waarop ik mijn jasje heb laten liggen; een vrachtwagenchauffeur, die ons een hele nachtrit heeft meegenomen en bij wie we afwisselend ook op het bed in zijn cabine mochten slapen; duidelijk rijke mensen met een Jaguar die ons beloofden dat ze ons na hun maaltijd in een restaurant zouden meenemen... maar daar achteraf niets meer wilden van weten... waardoor we laat op de avond op een godvergeten plek stonden en niet wisten waarheen.

Prachtige piazza's, gebouwen, musea, kerken, tempels, ruïnes, theaters, amfitheaters, thermen, heirwegen en catacomben gezien en bezocht.

Persoonlijke belevenissen die veel indruk hebben gemaakt en die ik wellicht nooit meer zal vergeten:

In Pisa hebben we, zoals wellicht iedere toerist, fotografische pogingen ondernomen om het overhellen van de toren tegen te houden.

Toen we in Rome naar het Colosseum en het Forum gingen, heeft Antoine zijn slaaplaken meegenomen zodat ik hem naast een standbeeld als een Romein in toga kon fotograferen. Hij zag er heel authentiek Romeins uit, maar zijn pa-

Antoine in slaaplaken als Romein op het Forum Romanum.

thetische houding maakte niet meteen duidelijk of hij nu een politicus, een redenaar of een toneelspeler wou uitbeelden.

Het fantastisch gevoel in de straten van Pompeï te wandelen. De resten van huizen en openbare gebouwen. Dezelfde straatstenen en stapstenen waarop 2.000 jaar geleden ook mensen hebben gewandeld. De wandversieringen in de woningen. De vormen van verstikte mensen en honden die men heeft teruggevonden. Het hokje waar we mits een fooi aan de bewaker toegang toe kregen: de verrassende beeldjes en fresco's uit het huis der Vettii met de enorme fallussen.

De Dorische tempel van Paestum. De aan gang zijnde opgravingen. Op deze snikhete zondagmiddag uren in het rond geen mens te zien. Ik heb er een piramidevormig voorwerp van gebakken aarde met een gaatje in gevonden. Waarschijnlijk een gewichtje om de scheringdraden op een weefgetouw strak te houden.

Terug in Rome hebben we de paus gezien. De dag voordien waren we te weten gekomen dat hij in de Sint-Pietersbasiliek aanwezig zou zijn en Antoine had er alles voor over om zijn toekomstige grote baas van dichtbij te zien. En dat is gelukt. Uren van tevoren waren we in de kerk... en op nog geen twee meter afstand is hij op zijn stoel aan ons voorbijgegaan.

De indrukwekkende thermen van Caracalla. De Via Appia Antica.

De onnoemelijke kunstschaten van het Vaticaan.

Natuurlijk hebben we bij het afscheid van Rome een muntstuk over onze schouder in de Trevi Fontein geworpen en de wens geuit hier ooit terug te keren.

De mystieke sfeer in het klooster van Fiesole, die zo'n diepe indruk maakte dat ik dadelijk aanvoelde dat ik er nadien een gedicht zou over schrijven.

Het onbetaalbaar dure San Marcoplein waar we op een terras een koffie hebben gedronken. De duiven die uit onze handen kwamen eten. Het tochtje met een gondel. De vrouw die zonder hoofddoekje de kerk niet binnen mocht en daar, verontwaardigd, behoorlijk veel kabaal over maakte. Gedachten aan de cholera, het kunstenaarschap en de verliefdheid op een mooie jongeling in "Dood in Venetië" van Thomas Mann... maar op deze zonnige uren hebben we geen boodschap aan deze romanthema's... ons leven is pas begonnen, ik heb enkel belangstelling voor kunstwerken en mooie Italiaanse vrouwen en we hopen van alles nog lang te mogen genieten en zijn zeker niet van plan er hier in Venetië al het bijltje bij neer te leggen.

vrijdag 28 augustus 1959

Vandaag is in het Bijloke ziekenhuis tante Germaine overleden. Tante Germaine is een oudere zus (geboren in 1901) van moeder... en moeder heeft me

eens verteld dat ze als jonge meisjes in Westbeke meestal bij elkaar sliepen, want van haar jongere zus, tante Maria, kreeg ze alle avonden zonder enige reden slaag... “die is haar leven lang een teef geweest en daar heb ik mee afgezien!”. En toen moeder op het einde van de oorlog, bij de terugkomst van vader uit Duitsland, uit Evergem is weggegaan, is ze eerst enige tijd bij haar zuster Germaine ingetrokken. Tante Germaine was wel veruit de minst mooie van de zussen. Dat kun je heel goed zien op een familiefoto uit de jaren dertig waarop ze allemaal samen rond hun ouders staan voor het café in de Schoonstraat te Evergem: stuk voor stuk mooie vrouwen... behalve tante Germaine. Tante Germaine was al tijdens de oorlog weduwe van Romain Standaert, bijgenaamd “De Mane”, die tijdens de oorlog naar Duitsland is gaan werken en daar tijdens een bombardement op Berlijn om het leven is gekomen. Moeder heeft een fotootje van “De Mane”: het is genomen aan de vismijn te Gent en samen met Peet staat hij nogal onverschillig naar de fotograaf te kijken. Een van de vele familieleden die bij de categorie “grote dronkaards” kan worden ondergebracht.

De oudste broer van moeder, Maurits, is al in 1937 overleden. Vorig jaar is tante Irma, een andere zus van moeder gestorven (en moeder heeft me toen enkele weken met een ruitje zwarte stof op mijn jas laten rondlopen, alhoewel dat uiterlijk teken van rouw totaal uit de mode is). Nu ook tante Germaine er niet meer is, wonen er geen tantes meer in Drogen.

zaterdag 29 augustus 1959

Met de auto naar Antwerpen voor een bezoek aan de retrospectieve tentoonstelling Constant Permeke in het Museum voor Schone Kunsten. Moeder kon maar niet begrijpen dat een tentoonstelling zozeer de moeite waard kan zijn dat je het er voor over hebt om 100 km heen en terug te rijden. Naar de zee... als het heel goed weer is, naar de Ardennen... misschien, maar naar een tentoonstelling van schilderijen... allez, wie doet dat nu! Ze heeft het er altijd weer moeilijk mee dat haar zoon dingen doet waar ze niet goed bij kan. Toen ik Marcel een reproductie van “De Zeebonken” liet zien, vond hij dat maar niks... “De vent kan niet schilderen!”... maar als dat mijn smaak was, had hij er geen moeite mee dat ik ging kijken.

De auto was beschikbaar.

Op de Land van Waaslaan een koppel lifters laten instappen... alhoewel Marcel deze week de achterbank uit de auto heeft gehaald. Dat vonden de jongelui helemaal geen probleem. Het meisje kwam voorin zitten en de jongen zat achterin op zijn valies. Twee Antwerpse studenten van de Gentse universiteit. Neen, de tentoonstelling Constant Permeke hadden ze nog niet gezien. Dankzij hun uitleg heb ik het wel gemakkelijker gehad om het museum te vinden.

Ze hoopten me volgend jaar op de universiteit terug te zien.

Uitzonderlijk genoten van het museumbezoek. Omdat ik alleen was, kon ik in mijn eigen tempo zolang kijken als ik wou en naar wat ik wou. Zo'n verre verplaatsing naar een museum doe je toch niet om eens vluchtig door de zalen te lopen. De retrospectieve had bijzonder veel te bieden. Ik schat het expressionisme in het algemeen zeer hoog en Constant Permeke in het bijzonder is ongetwijfeld een van de grootste 20ste eeuwse Vlaamse schilders. Voor ik naar buiten ging, heb ik ook de catalogus gekocht.

Op de terugweg gestopt te Lokeren om vriend en klasgenoot Koen te bezoeken. Daar nog een memorabele avond beleefd. In zijn kamer eerst met bewondering en enige afgunst naar zijn bibliotheek gekeken... daarna geruime tijd naar plaatjes geluisterd. Na het avondmaal hebben we zijn vader vergezeld naar het café op de hoek. Er was zeer veel volk en het ging er uitgelaten feestelijk aan toe. Het was bijna middernacht toen ik afscheid nam en naar Gent terugreed.

zondag 30 augustus 1959

CHIOSTRO di FIESOLE

De achtergrond. Gefluit en gefluister tussen vogels en Francesco
Waarna hij de hymne Cantico di Frate Sole schreef. Nu wij. Twee
Dorstige schooiers op zoek naar zichzelf. Een bron. Oorsprong en
Middelpunt van 't klooster van Fiesole.

Na overdonderende bewondering voor Florentijnse meesterwerken,
Een schemerige kerk verzezen uit lafenis van geloven en zoeken.
En hier, in zijn cel, een mens alleen, hij stamelt... en God
Hij luistert in 't klooster van Fiesole.

Het gelouterd oog van een vertrouwde pater. Hij houdt ons
Een spiegel voor waarin de bezoeker zijn aardse ziel herkent.
Ja, jij daar verdoolde Gods geus, vind vrede in Zijn Heilig Huis
Jouw heidens atrium, het klooster van Fiesole.

maandag 31 augustus 1959

Nagenoeg dagelijks en dat al gedurende vele jaren, verschijnen er verhalen in de krant over achtervolgingen op smokkelauto's (die af en toe worden inge-

haald of klem gereden) en op het nippertje ontsnapte botersmokkelaars (die bijna nooit worden gevat).

Dat de smokkelaars steeds beter uitgerust zijn met snelle en of gepantserde auto's, draagbare uitzend- en ontvangposten en automatische verdelers van kraaiepoten is een logische evolutie in het achtervolgingsspel. Dat er grote en goed georganiseerde bendes worden gevormd, zegt duidelijk dat de botersmokkel een aantrekkelijke bezigheid is, waarmee veel geld te verdienen is. Vandaag weer: een bende, hoofdzakelijk bestaande uit ex-wielrenners, bok-sers e.a. bekende sportfiguren en zich verplaatsend met een Jaguar en twee Pontiacs, heeft de afgelopen maanden niet minder dan 30.000 kg. boter over de Belgisch-Nederlandse grens gesmokkeld.

Maar een paar dagen geleden is een van die auto's, achtervolgd door douaniers, met stuk geschoten banden tegen een boom gereden... de chauffeur werd ingerekend en na lange ondervragingen heeft hij de namen van de andere bendeleden verklikt. Als die mannen voor de rechtbank moeten verschijnen, zullen ze op veel belangstelling, ja zelfs op sympathie van de bevolking kunnen rekenen.

zondag 20 september 1960

Vanavond zijn we met zijn drieën op stap geweest: Annie, Ivon en ik. We zijn op vier, of waren het er vijf, verschillende plaatsen geweest... we zijn zo goed als nergens aan dansen toe gekomen, maar we hebben met Annie en anderen die we toevallig hebben ontmoet wel veel plezier gemaakt en aangename uren beleefd. De verplaatsingen gebeurden uiteraard met de auto van Marcel en op een bepaald moment zaten er drie meisjes achterin... maar Marcel had gevraagd dat ik de auto hier vannacht in de Stationstraat zou komen terugbrengen. Een kwartier geleden hebben we Annie naar huis gebracht... de auto staat recht tegenover Gent Tax geparkeerd... en nu zitten Ivon en ik hier in een café aan het Zuid nog een voorlaatste pintje te drinken.

Er is nog maar weinig volk in het café, de jukebox speelt, we zitten aan een tafel, ik op de bank met mijn rug tegen de muur, Ivon recht tegenover mij op een stoel. Ik had het al dadelijk in de gaten dat er aan de toog een rare kwast staat die steeds in mijn richting staat te kijken en met zijn ogen en hoofd bewegingen maakt dat ik naar het toilet zou gaan. Was dat nu nog een al dan niet jonge en aantrekkelijke deerne geweest... ik zou daar waarschijnlijk dadelijk op ingaan... maar een vent van veertig jaar of ouder... bah, als het dat is wat hij wil, is hij bij mij toch aan het verkeerde adres. Omdat hij maar met zijn ogen en hoofd bewegingen blijft maken, heb ik er schoon genoeg van, draai me half in de richting van de buitendeur en vertel Ivon wat er precies aan de hand is.

Tja, die man heeft goesting en hij nodigt je uit met hem mee te spelen. Mijn oor... ik ben niet in mannen geïnteresseerd... ik zou het vies vinden en ik zou het niet kunnen verdragen als een vent met zijn poten aan mijn lijf zou komen. Heb jij misschien wel belangstelling... dan mag je op mijn plaats komen zitten. Geef mij maar een vrouw... en geef er hem voor mijn part ook een. Ondertussen is ons glas leeg en willen we allebei nog wel een laatste pint, maar geen van beiden voelt er veel voor om naar de toog te gaan en daar in de nabijheid van die rare kwast te gaan staan. Er zit niets anders op dan eens naar de bazin te zwaaien of twee vingers op te steken... en meteen afrekenen of zo dadelijk hebben we nog eens hetzelfde probleem.

Nu komt die man toch zeker wel geld in de juke-box steken... hij zal het toch niet wagen tot bij ons te komen... stel je eens voor dat hij op een poeslieve manier vraagt wat we voor hem drinken... niet kijken... doen alsof we hem niet zien.

Hij heeft inderdaad gevraagd of we geen zin hadden om met hem mee te gaan naar een café hier om de hoek waar het echt de moeite waard is... maar we hebben gezegd dat het niet kon, dat we naar huis moesten. Hij vond dat heel spijtig.

Als onze glazen leeg zijn, stelt zich een nieuw probleem. We moeten allebei een totaal andere richting uit maar uiterekend op dit moment en om kwart over twee 's morgens voelen we er geen van beiden veel voor om hier aan het Zuid alleen op straat te lopen. Zie eens dat die kwibus ons achterna komt en als wraak voor zijn afwijzing een van ons wil aanranden. Wat moet je doen als je hier in een verlaten straat overvallen wordt en niet kunt weglopen? Op je moeder roepen?

We hebben even ons geld nagekeken om te zien of we nog genoeg hadden... en zijn dan de straat overgestoken om ons door een van de mannen van Gent Tax naar huis te laten brengen.

Liever blut dan door een al dan niet blote vent te worden achternagezeten en lastiggevalen.

donderdag 8 oktober 1959

De krant meldt dat op 29 september Joseph Valère Bogaert is overleden. Hij was 84 jaar. Geboren te Schelderode. In 1918 is hij verhuisd naar Mariakerke. Nooit van gehoord. Het merkwaardige is dat met die "Meneer Bogaert", zoals hij door iedereen werd genoemd, de laatste nog levende trambediende, die nog dienst heeft gedaan op de Gentse paardentram, is heen gegaan.

Dat moet dan voor 1898 zijn geweest, want in dat jaar werden de honderd paarden van de trammaatschappij verkocht en werden de oude trams door

“moderne” vervangen. Dat die paardentrams al ruim zestig jaar uit het stadsbeeld zijn verdwenen, tja, ik heb ze nooit zien rijden, ik mis ze niet en dat raakt me dus minder. Maar dat met die meneer Bogaert de laatste bestuurder of bediende verdwijnt, dat is net alsof er een draad met het verleden wordt doorgeknipt, waardoor dat verleden niet meer in levende lijve aanwezig is maar alleen nog in musea en in boeken als een herinnering, als verleden kan voortleven. Als op een bepaald moment de laatste soldaat van Wereldoorlog I overleden zal zijn, zal ook die oorlog alleen nog in boeken voortbestaan. Als binnen vijftig jaar moeder er niet meer zal zijn, zal dat voor mij ook zoets als het einde van of toch minstens een andere ervaring van de textielnijverheid in het Gentse betekenen.

zaterdag 17 oktober 1959

Zij die er al dan niet smachtend op gerekend hadden de weelderige, giechelende kreetjes van verrukking slakende vrouw en de tot de verbeelding sprekende boezem van Jayne Mansfield eens van dichtbij te kunnen bewonderen, zien dat uitzonderlijk gebeuren jammerlijk aan hun neus voorbijgaan. Mevrouw Mansfield treedt in Engeland op in een film, waarvan de opnamen ernstige vertragingen hebben opgelopen, zodat de producer haar niet kan toestaan naar België te komen. Het kan natuurlijk ook zijn dat ondanks haar grote borsten de Wintervelodroom een te grote behuizing is (voor te weinig belangstellenden) en dat het bijgevolg de moeite niet loont om zoveel moois aan een bijna lege zaal voor te stellen.

En toch vind ik het pech voor de liefhebbers van grote borsten.

woensdag 28 oktober 1959

Omdat ik voor mijn postzegels absoluut geen belangstelling meer heb, daarentegen des te meer voor boeken, ben ik eens binnengestapt bij de verkoper van oude boeken in het Gewad.

Ik heb een voorstel gedaan om te ruilen... en hij heeft gezegd dat ik maar eens moest laten zien wat ik te bieden heb. Vanavond ben ik bij hem langs gegaan met alles wat ik aan postzegels bezit, behalve mijn albums van België en Belgisch Congo. We waren het vrij snel eens: voor alles wat hier op tafel ligt, mag ik uit zijn winkel 30 boeken kiezen.

Wat ik bij mezelf vaststel: ik kan jarenlang met veel inzet met iets bezig zijn (mijn treintjes met veer bijvoorbeeld, een verzameling bijvoorbeeld) en daar veel tijd en geld en moeite in stoppen... maar dan, op een dag, kan ik er moei-

teloos en zonder enige emotie afstand van doen... ben ik bereid datgene wat jarenlang een duurzaam bezit is geweest voor twee keer niks van de hand te doen of weg te schenken.

Maar goed ook. Als iets geen rol meer speelt in je leven, moet je dat niet langer met je meeslepen of een plaats geven die het voor jezelf niet meer waard is. Afstand nemen van wat overbodig is.

Dat ligt natuurlijk wel iets gevoeliger als het geen dingen maar mensen betreft. Als ik eens terugblik en kijk hoe ik de afgelopen jaren tegenover een paar meisjes heb gehandeld, vind ik dat zelf ook niet zo fraai. Ik moet dus duidelijk een onderscheid maken: afstand doen van dingen mag en moet; afstand nemen van mensen mag niet zo maar en moet in ieder geval met omzichtigheid en respect gebeuren. Laat ik dat proberen te onthouden. Ik zou het trouwens zelf ook niet leuk vinden als een stuk overtollig speelgoed te worden weggegooid.

maandag 2 november 1959

Wat ik gaarne eens zou doen: middenin de nacht naar de kust rijden om daar helemaal alleen met blote voeten op het strand te staan en een uur ongestoord voor me uit te kijken. Het zou heel donker zijn en ik zou niet eens het verschil kunnen zien tussen de zee en de hemel... alleen heel dichtbij de witte bijna fosforescerende toppen en het schuim van de aanrollende en uitgolvende baren. Het geruis van het water zou alles overheersen en de stilte oorverdovend maken. Aan de hemel een af en toe omsluerde sikkelse maan en sterren... de bel van een boei misschien en op zee, dichtbij, de lichtjes van vissersboten en aan de horizon de lichten van grotere schepen. Ergens in de verte het regelmatig aanflitsende licht van een vuurtoren.

Omdat romantiek en realiteit in evenwicht moeten blijven, zou ik na een uur of eerder al vaststellen dat ik drie centimeter in het zand ben weggezakt en dat mijn voeten ijsklompen en mijn handen verkleumd zijn... hoorde ik daarnet geen mug als een stuka langs mijn oren suizen... ik zou er schoon genoeg van hebben naar dat eindeloos geruis van de zee te luisteren en in de duisternis voor mij zo goed als niets kunnen zien... eigenlijk is er toch geen lol aan hier zo helemaal alleen te staan, de warmte van een meisjeslichaam in mijn onmiddellijke omgeving zou dat hele gedoe stukken aangenamer maken... nu moet ik verdorie nog 50 km of een uur rijden vooraleer ik thuis ben en in mijn bed kan stappen... en misschien loop ik morgen wel met een druppelende neus rond omdat ik een verkoudheid heb van te lang 's nachts buiten te staan. Om je bij af te vragen waar een mens de gekke gedachte vandaan haalt om middenin de nacht op het strand naar de zee en de hemel te willen kijken.

dinsdag 3 november 1959

In de 19e eeuw lag de huwelijksleeftijd te Gent zeer hoog: voor de mannen gemiddeld 28 à 30 jaar; voor de vrouwen gemiddeld 27 à 29 jaar. In het midden van de eeuw, wanneer de nood aan bestaansmiddelen en vestigingsplaatsen het hoogst was, liep dat voor mannen zelfs op tot 33 jaar.

Daarentegen lag de geboorte van prenuptiale en onwettige kinderen zeer hoog: jaarlijks gemiddeld 15%. In de 18e eeuw was dat 5%.

Een ascetisch afstandelijke omgang tussen beide geslachten voor het huwelijk, een liefst uitsluitend op procreatie gericht geslachtsverkeer binnen het huwelijk en een absolute huwelijkstrouw, waren de idealen van de kerk en de pastoor werd geacht die christelijke morele principes er onophoudelijk in te hameren... maar de werkelijkheid was enigszins anders. De 19e eeuw was, zeker in de grote steden, ongetwijfeld ook een hoogtepunt in de geschiedenis wat maîtresses en prostitutie, en dus ook wat dubbele moraal betreft... maar je kunt Gent moeilijk bij de wereldsteden rekenen.

In het midden van de 19e eeuw stond in de Gentse parochies 40% van de bruiden zwanger voor het altaar.

Vermits toch niet iedere vrouw 15 à 20 kinderen ter wereld bracht, vraag ik me af hoe onze voorvaderen het precies aan boord legden om dat te verhelpen. Laat huwen is één. Een lange zoogtijd is twee. Coïtus interruptus is drie. Is dat alles... of was er meer?

Ware ik een meisje, ik zou het aan moeder vragen... vermits ik een mannetje ben, mag ik op mijn kin kloppen.

woensdag 4 november 1959

In het Academisch Ziekenhuis worden de eerste afgewerkte afdelingen (kinderkliniek, polikliniek en kliniek voor oogziekten) in gebruik genomen. De verdere afwerking en voltooiing van de gebouwen zal nu heel snel gaan. Tegen september van volgend jaar zullen er reeds 360 bedden ter beschikking staan, nog eens een jaar later zullen er dat 720 zijn. Soms heb ik wel de indruk dat de stad leeft en beweegt en dat sommige zaken ten goede grondig aan het veranderen zijn. Dan noem ik dan echt een wissel op de toekomst in het algemeen belang. Af en toe heb ik ook de indruk dat men het verleden met bijzonder weinig respect behandelt en dat sommige cultuurbarbaren en nieuwlichters er zelfs geen graten zouden in zien om alle sporen totaal uit te wissen. Laten we hopen dat onze bestuurders de wijsheid bezitten om de juiste middenweg te vinden tussen verstarren en vergalopperen.

woensdag 18 november 1959

De avonden bij Frank Demey zijn onvergetelijke momenten, waar we vanaf het moment van de afspraak vol verwachting naar uitkijken. Hij is op school onze leraar Engels, maar in de ogen van ons, dichters in spe, is hij in de eerste plaats de schoonzoon van Stijn Streuvels, de man die van literatuur alles afweet en die ons bij onze eerste literaire stappen wegwijs tracht te maken.

Het groepje bestaat niet altijd uit precies hetzelfde viertal, maar veelal zijn het toch dezelfde: Antoine, Roger Serras, Jan Emiel Daele en ik.

Hij laat ons onze gedichten voorlezen, vraagt wat de anderen ervan denken en geeft zelf commentaar, suggereert verbeteringen, moedigt ons aan... en er liggen altijd wel enkele gedichtenbundels en bloemlezingen op tafel die hij ons aanraadt te lezen. Eigenlijk zijn we een beetje jaloers op Roger Serras, de poète maudit van het gezelschap, de man die al het nieuwe reeds in zich heeft opgenomen en die van ons allen veruit het meeste talent heeft. Hij schrijft gedichten, echte moderne poëzie, die reeds een heel eind verder staan dan onze tekstjes, die eigenlijk pastiches zijn van de sonetten van de Tachtigers, die ook inhoudelijk noch op een nieuwe lente noch op een nieuw geluid wijzen.

En dan is het opnieuw de beurt aan meneer Demey om ons te vertellen over zijn schoonvader, en wat een moeilijk man dat vroeger is geweest ("Op dat uur opstaan, op dat uur ochtendwandeling, op dat uur ontbijt, van dan tot dan vertalingen van Skandinavische auteurs, op dat uur middagmaal... en dat onveranderlijk alle dagen van zijn leven, zonder dat dat ritme door iemand of iets mocht verstoord worden.") en hoe hij heel zijn leven en ook dat van zijn huisgenoten helemaal aan de literatuur ondergeschikt heeft gemaakt, ja, zijn hele leven zijn gezin getiranniseerd. Dat compromisloos doorzettingsvermogen heeft dan natuurlijk wel een hele stapel literatuur opgeleverd... ongeveer het tegenovergestelde van bijvoorbeeld de Amerikaanse auteur Scott Fitzgerald, die in de jaren twintig één schitterend boek "The Great Gatsby" heeft geschreven, maar verder aan drank en zijn zenuwzieke vrouw ten onder is gegaan.

Ik durf te beweren dat we op die "literaire bijeenkomsten" van meneer Demey meer over literatuur hebben geleerd dan dat in al de lessen van de poësis en de retorica samen het geval is geweest.

zaterdag 21 november 1959

Op weg naar de Engelse les in de Savaanstraat ben ik vanmiddag op de Koornlei in botsing gekomen met een auto. Een vrouw reed voor mij... heel traag...

en net op het moment dat ik haar wou voorbijsteken, ik was al ter hoogte van haar linkerachterwiel, zette ze plotseling haar knipperlichten aan en zwenkte tegelijk naar links om langs het water te parkeren.

Ze duwde me letterlijk omver en daar lag ik op de grond: niks gebroken, maar wel geschaafd en geschrokken. Mijn Vespa is er erger aan toe. Daar kan niet meer mee gereden worden en er zal een heleboel moeten aan hersteld worden. Ik kan niet anders dan hem hier op de Koornlei laten staan... er kan toch niemand mee wegelopen... ik zal straks aan Marcel vragen wat ik moet doen. Hem naar de garage in de Rode Lijvekensstraat duwen, vermoed ik.

De vrouw was het er volledig mee eens dat het haar fout was. Ze had me niet gezien. Geen discussie. Naar café Niagara om mijn handen te wassen, mijn kleren af te veegen, mijn verhaal te vertellen en van de opwinding te bekomen. Tja, de Engelse les valt vandaag uit de boot en er kan ook geen sprake van zijn vandaag nog naar Belzele en Evergem te rijden.

Vermits de verzekering van die vrouw de schadevergoeding moet betalen, zullen we proberen er het maximum uit te halen. Een enige gelegenheid om mijn Vespa gratis in orde te laten brengen en hem volledig te laten herschilderen. Ik heb zelfs Marcel niet nodig om dat zelf te bedenken.

dinsdag 24 november 1959

Antoine, die net als ik eind vorig jaar gedichten is beginnen schrijven, heeft nu ook tekenpotloden en penselen ter hand genomen. Onveranderlijk tekent en schildert hij vrij sombere religieuze voorstellingen, een enkele keer een Mariafiguur met veel wit licht om zich heen, en zeer donkere min of meer expressionistisch geïnspireerde getormenteerde Christuskoppen: letterlijk de kop van iemand die het lijden van de hele wereld op zich heeft genomen. Stelt hij zich Christus zo voor? Zijn dat de afspiegelingen van zijn innerlijk leven? Ik dacht dat het christendom een godsdienst was waar een heilsverwachting zat ingebouwd.

Hij heeft me een van die koppen cadeau gegeven... moeder vond het goed dat het werk werd ingelijst... en toen de kop ingelijst was, heeft ze de tekening onmiddellijk in het midden boven haar bed opgehangen. Een kruisbeeld of een Christuskop van Antoine, dat komt op hetzelfde neer... alleen is dat kruisbeeld een tamelijk abstract iets, terwijl die tekening haar telkens weer Antoine in herinnering zal brengen.

(Later is moeder enkele keren verhuisd, maar die getekende Christuskop van Antoine is altijd in het midden boven haar bed blijven hangen.)

zaterdag 19 december 1959

Vorige maand, op zondag 8 november, ben ik samen met Annie naar de Kon. Nederlandse Schouwburg geweest om het stuk "De Spieghel der Minnen" te zien. Jules Vervinckt heeft gezegd dat we het er nog zullen over hebben in de lessen literatuurgeschiedenis als we de rederijkers behandelen. Ik heb er de volgende dag een stukje over geschreven voor "Flash" het maandblad van het Atheneum Gent Centrum... en dat maandblad met mijn stukje is vandaag verschenen. Mijn allereerste woorden in druk. Ik voel me zo fier als een gieter. Ik schrijf het stukje nog eens helemaal over.

DE SPIEGHEL DER MINNEN.

Te Middelburg wordt de rijkemanszoon Diederik den Hollander op het linnennaastertje Katharina verliefd. De ouders van de jongeling verzetten zich echter tegen deze liefde en sturen hem bij een oom te Dordrecht. Diederik krijgt van de weifelende Katharina een haarvlecht mee, om de scheiding te lenigen. Wanneer de datum van de terugkeer echter verstrijkt beginnen de zinnettes "Begeerte en Hoogheden" en "Vreze voor Schande" het meisje te kwellen (rake psychologische evolutie der liefde!). Door haar neef geholpen slaagt zij er in, verkled als man, Diederik de haarvlecht te ontstelen tijdens zijn slaap. Hij had immers tegenover haar zijn liefde verloochend.

De zieke jongeling verkwijnt thans zienderogen en wordt door zijn ouders teruggehaald. Bij een dansfeestje dat voor zijn woning wordt gehouden, draagt Katharina tartend de gordel met de haarvlecht, waardoor Diederik door waanzin gegrepen wordt. Zelfs in zijn laatste levensuren weigert het nochtans door liefde vertederde meisje zijn ouders, die reeds in de "mesalliance" berustten, te beloven dat ze hem zal bezoeken. Het geval evolueert nu dramatisch en het zinnetje "Jaloers Gepeins" doodt Diederik met het vergif "Liefdeswanhoop". Ook Katharina sterft na de woorden: "Wrake aan mijn zelve, wrake boven wrake dat die tonge contrarie des harten spreekt...".

Dit eerste burgerlijk drama in onze letterkunde werd door de rederijker Colijn van Rijsssele geschreven en voor het eerst uitgegeven door Dirk Coornhert in 1561: toch moet het stuk voordien algemeen bekend geweest zijn. Het oorspronkelijke stuk nam zeker vijf achtereenvolgende opvoeringen in beslag, zodat de huidige versie tenminste gehalveerd is en de lange verzenreeksen deerlijk besnoeid zijn. Het stuk heeft tot doel de jeugd te waarschuwen tegen te heftige en ongeremde liefde en... de vrouwen tegen hardvochtigheid.

De "zinnetekens" die in het stuk optreden, zijn de geëxterioriseerde karaktereigenschappen van de hoofdpersonen: ze zijn een overblijfsel van het middeleeuws toneel doch simplistischer voorgesteld.

Het spel was voortreffelijk en de verzen werden op een vlotte manier voorgedragen, soms zelfs een ietsje te vlot. Alle spelers verdienen een woord van lof, vooral de twee hoofdpersonen Tine Balder en Martin van Zundert. Ook de regie van Fred Engelen mogen we geslaagd noemen.

We kunnen niet anders dan het stuk warm aanbevelen aan liefhebbers van goede, klassieke toneelstukken.

Daniël VAN RYSSEL
(‘t vervolgt)

LAUS GANDAE

Toespraak bij de onthulling der gedenkplaat en de opening der tentoonstelling 1201-2001 in het Pand Onderbergen.

Als korte inleiding moge ik U misschien onder deze titel, beknopt trachten toe te lichten in wat voor een stad nu 8 eeuwen geleden het Utenhove-gasthuis ontstond, dat dan vrij vlug het Gentse Bijloke-stadshospitaal is geworden, die Bijloke welke door de Gentse bevolking zo goed gekend geraakte en die voor deze bevolking ook door de eeuwen heen zo belangrijk was.

Er waren te Gent zeker reeds een paar instellingen, gasthuizen voor melaatsen en voor geesteszieken in de 12e eeuw. (Het Rycke Gasthuys en St-Jan ten Dulle). En na een eerste poging van ene Wittoc, was de Utenhove stichting dan een vroeg stadshospitaal van 1201.

Gent had blijkbaar al van in de Middeleeuwen een netwerk van sociale voorzieningen, ingericht door stadsoverheden, door rijk geworden patriciërs, door de Kerk, door de vele gilden en neringen, waarvan sommige machtig en dierst waren.

Dat dit vooral in deze stad het geval was, is ons bvb. bevestigd door een historicus als Johan Decavele, wanneer hij o.a. de vergelijking maakt met de 2e stad van het graafschap, Rijsel (een 35 instellingen hier, tegenover een 13 in Rijsel). Slechts één citaat: “men zou Gent als DE stad van hospitalen en godshuizen kunnen betitelen.”

De Florentijn Guicciardini had trouwens ook reeds in zijn “Deserittione di tutti i Paesi Bassi” van 1567 Gent de stad van 55 godshuizen genoemd.

De Duitse geograaf Matthias Quade (1600) en onze geschiedschrijver Jan-Bapt. Gramaye (1708) bevestigden het, tot Alberdingk Thijm (1883) schreef: “Aan verscheidenheid van gasthuizen was voorzeker in de 13e eeuw geene stad rijker dan Gent.”

De geschiedenis leert ons dat vooral uit onze meest volkrijke Gemeente der Lage Landen, de rumoerige en woelige stede, een grondslag tot democratie werd gelegd, toen na 1302 de hegemonie der patricische schepenbanken werd gebroken en het volk via zijn neringen inspraak en stemrecht veroverde. Onze eerste Europeër Artevelde, die tot in het buitenland "De Wijze Man" werd genoemd, sloot in onze gouden 14e eeuw bondgenootschappen tussen de rivaliserende steden, tussen de verschillende gewesten onderling, zelfs tot over-zee met Brittanië.

Het voorbeeld van de Gentse vrijheidslievendheid wekte navolging, zodat zelfs bij volksopstanden in Frankrijk de kreet "Vive Gand!" niet uit de lucht was. Die Gentse drang was wel roekeloos. Rebelle tegen graaf, hertog, koning, keizer, waarbij deze stad tenslotte alleenstaande, wel moest weten dat ze het niet ging kunnen halen. En dat de botsing op verplettingen als Westrozebeke en Gavere zou eindigen.

De trotse stad was zelfs naar het woord van historicus Decavele "tuk op conflict", zoals hij het in "Apologie van een rebelse stede" uitdrukt.

Het was de stad die voortdurend geschiedenis maakte. En geschiedenis, die wordt nu eenmaal niet met zelf en honing geschreven... Wat zegt men; "Heureux les peuples qui n'ont PAS d'histoire".

Een Belgisch auteur als Eug. de Seyn getuigt: "Gent is ongetwijfeld die Gemeente welke te allen tijde de eer van de Vlaamse naam met de meeste kracht en ten prijze van de grootste offers verdedigde. Het was de bitterste vijand van de vreemdeling. Heel alleen in de bres, oorlog voerend met de naijverige steden, te voren veroordeeld tot de nederlaag, streed zij steeds met dezelfde moed en dezelfde onverschrokkenheid."

Gent. De oudste stad, met haar Keltische naam. De hoofdstad van het graafschap; waar de graven dan ook hun Gravensteen en later hun Prinsenhof bouwden; waar onder de St-Pieterskerk niet minder dan 5 graven van Vlaanderen rusten; de grootste stad (60.000 inwoners in de 14e eeuw), waarvan een zeke-re Karel ook later zou zeggen: "Je mettrais Paris dans mon Gant."

Een stad van 6 abdijen (zoals Gaston De Smet ze getekend heeft), met nu nog 2 middeleeuwse kastelen in haar centrum, met een beroemde torenrij, met 3 begijnhoven (waarvan de 2 oorspronkelijke Gentse meer bewoonsters telden dan alle andere begijnhoven elders samen), en nog andere bijna uniek te noemen kenmerken.

De stad, die ten goede of ten kwade, betekenisvol was.

Waar Edward de IIIe koning werd uitgeroepen. Waar tegenover de Bourgondiërs werd besloten met niemand meer te onderhandelen dan in de eigen taal. De stad waar de droom der Pacificatie gestalte poogde te krijgen.

De stad echter ook die zich in diezelfde Spaanse tijd tot een eigen republiek diërf uitroepen.

De stad die zo vaak de durf had een eigen koers te varen. Waar zoveel werd besproken, zoveel werd beslist.

De stad waar de Verenigde Staten van Amerika in 1814 definitief onafhankelijk werden.

Waar de Franse koning toevlucht zocht voor Corsikaans geweld.

Waar Orangistische koppigheid dwars bleef liggen tegen een nieuwe situatie.

Waar activisten rond Artevelde's beeld op de Vrijdagmarkt een poging tot zelfstandigheid durfden wagen.

De wieg der Vlaamse Beweging met Jan-Frans Willems en Snellaert, waar de Vlaamse Leeuw (door Van Peene en Miry) werd gedicht én getoonzet, de bakermat der arbeidersbeweging, met Anseele, Van Beveren en Moyson; waar de 1e vederlandse universiteit (onder August Vermeulen) kwam.

De stad waar alles begon.

Wat is er niet alles in Gent gebeurd, ontstaan, gegroeid, gedroomd, gepoogd, gedweept, mislukt?

Gent was het brein en het hart van het gewest, volgens de Britse dame Patricia Carson "een stad van alle tijden".

De auteur Maurits Roelants besloot na een verblijf van meer dan 50 jaar in het Brusselse: "De stad van mijn hart is Gent."

Merkwaardig lijkt wel dat ook zoveel niet-Gentenaars den lof dezer stad hebben gezongen; West-Vlamingen als Albrecht Rodenbach en René De Clercq, de Meetjeslander Karel Lodewijk Ledeganck, de Dendermondenaar Wies Moens. Al was het dan meestal met een zekere nostalgie, zoals "Gij zijt niet meer gelijk weleer..."

En U zoudt dan misschien kunnen zeggen: dat waren dichterlijke bevliegingen; maar ook anderen dan poëten hebben als niet-Gentenaars erover getuigd, ten overvloede.

In "Les conquêtes de Louis XIV" te Parijs in 1685 uitgegeven, wordt onze stad genoemd "Gand, Capitale du Comté de Flandres et la plus grande ville des Pais Bas, fameuse par les guerres qu' elle a soustenues contre plusieurs de ses Princes et par les puissantes Armées qu' elle mettait autre fois sur pié."

Albrecht Dürer noemt ze in 1521 "die grosze wunderbare Stadt, in der ich eben erst für grosz angesehen ward."

De ons alleen goed bekende Jan Palfijn, nochtans eigenlijk een Kortrijkzaan, sprak in 1726 van "onze wydvermaerde stadt Ghent, de hoofdplaats van myn Vaderland."

En niemand minder dan Erasmus van Rotterdam schreef in een brief van 1529 aan Karel Utenhove over Gent dat "geen stad in de christenheid ermee vergelijkbaar was."

In zijn gekende encyclopedie zegt Eug. de Seyn "dat geen stad in ons land zoveel merkwaardige monumenten bezit als Gent". (En dit nog hoewel ook

zoveel werd afgebroken: de machtige St-Baafs-abdij, de St-Veerlekerk, het prestigieuze Utenhove-steen van de Vrijdagmarkt, de prachtige Dominikanenkerk van Onderbergen, en noem maar op).

In de Middeleeuwen waren Parijs en Gent de 2 grootste steden ten Noorden van de Alpen.

Op de 16e eeuwse landkaarten en plannen ziet men de stad vermeld als "Ganda Galliae civitas maxima" of "amplissima urbs."

Hare bevolking wordt door buitenlands auteurs, in een groot mengsel van bewondering en afgunstige afkeuring als "gens superba" aangeduid.

Deze stad was zelfbewust, eigenzinnig en turbulent; ze was overmoedig.

Zij had de gebreken van hare kwaliteiten. Ze kon bvb. met Venetië worden vergeleken.

In tegenstelling tot een grootse visie van de Wijze Man, die bvb. van een breed-Vlaamse neutrale onafhankelijkheid in het Brits-Franse conflict had gedroomd; heeft Gent meer dan eens conservatieve trekken vertoond en particularistische politiek gevoerd, o.a. i.v.m. monopolie's op lakenproductie, toen een der hefbomen tot welstand. Ze was wel geen voorbeeld voor verdraagzaamheid.

Vòòr onze aloude hoofdstad door Filips van Bourgondië en vooral door Karel V tot een provinciestad werd gedegradeerd en we ook een nieuwe bijnaam kregen (die ons met een zeker leedvermaak werd toegekend), daarvòòr sprak men overal van "Gentsche Heeren". Dit is lang geleden.

Bij de opening van het Congres over de Geschiedenis der Wetenschap in de Westhoek onlangs nog, zegde - en dit is dan wel uit onverdachte hoek - de heer Burgemeester Graaf Henri d'Udekem d'Acoz letterlijk: "Buitenlanders vinden ons te weinig chauvinistisch en zelfbewust; we zijn te nederig en te bescheiden."

En wanneer dan Gentenaars op grond van het uniek verleden hunner stad er niet met een vleugje chauvinisme zouden mogen tergblikken, WIE dan wel? Het is misschien ook wel de enige stad die een eigen lied, een eigen hymne heeft.

Wie in deze stad geboren en getogen is, in de schaduw van de "optocht der torens" zijn bestaan gesleten heeft, en af en toe boven zich de oude bronzen stem heeft horen luiden, wie zich wellicht ook in de boeiende maar ook soms tragische geschiedenis van dit historische gemeenebest heeft verdiept, kan misschien niet alleen met de dichter zeggen: "Gij zijt mijn moeder en mijn naam", maar ook met een ander vers bevestigen:

"In Gent heb ik geleefd,
in Gent heb ik geloofd."

Alexander-Karel EVRARD

HET PLAN VAN GENT GEKARTEERD DOOR VANDERMAELEN (1846-1854) EN DE WERKWERELD OMSTREEKS 1850

De heer André Coene bezorgde ons een artikel, getiteld "De topografische kaarten van Vandermaelen".

Het eerste gedeelte geeft uitgebreide achtergrondinformatie over Philippe-Marie-Guillaume Vandermaelen, geboren te Brussel in 1795 en gestorven te Sint-Jans-Molenbeek in 1869. Over zijn werkwijze en de diverse kaarten die hij maakte.

Dit gedeelte zou bijna 6 bladzijden in beslag genomen hebben en slaat niet direct op Gent. Wij beperken ons bijgevolg tot de publicatie van het tweede gedeelte en deponeren het volledig artikel in het Documentatiecentrum waar geïnteresseerden het kunnen raadplegen.

In het centrum van de stad wordt de bebouwing in huizenblokken voorgesteld, die gegeneraliseerd zijn.

De belangrijkste en grote gebouwen worden wel afzonderlijk getekend en meestal benoemd. De meersen rond de stad zijn aangeduid met een lichtgrijze arcering van deze gebieden.

De wegen zijn heel eenvoudig voorgesteld en er wordt onderscheid gemaakt tussen hoofd- en secundaire wegen.

Het is opvallend dat alle kastelen en landhuizen worden benoemd en tevens worden de sloten en vijvers van de kastelen weergegeven (bij het Dépôt worden zelfs de tuinen en parken nauwkeurig getekend).

Sommige zaken worden bij Vandermaelen nog benoemd terwijl zij door het Dépôt reeds met symbolen werden voorgesteld (bijvoorbeeld kerkhoven).

Van percelersaanduiding is geen sprake, wat bij het Dépôt wel heel nauwkeurig wordt weergegeven (onderscheid tussen afsluiting door grachten, hagen en struiken, muren, ijzeren afspanning, bomenrijen).

Het militair belang, dat bij het Dépôt niet kon worden genegeerd, was voor de cartografie van de wetenschapper Vandermaelen niet aan de orde.

Deze momentopname (1846-1854) is gesitueerd kort voor het afschaffen van de octrooirechten. Dat gebeurde in 1860. "Door de wet van oktober 1816 verkregen een aantal steden, waaronder Gent, het recht om aan hun poorten octrooirechten te eisen..." (Joos L., 1988, p.15) Thierry Demey haalt in zijn standaardwerk *Bruxelles. Chronique d'une capitale en chantier*. aan: "Règlement impérial du 17.5.1809: 5 catégories de biens sont susceptibles d'octrois: les boissons et liquides, comestibles, combustibles, fourrages et matériaux." Bier,

wijn, vlees, alcohol, azijn, kalk, bouwmaterialen, kolen, houtskool en hout voor verwarming, vis, olie, hooi, stro, granen en brood werden het meest vermeld als getaxeerde goederen, maar ook suiker en suikerriet evenals postdiensten ontsnapten niet aan de tol.

De octrooirechten zorgden voor een compacte stad. Infrastructurele en daaruit voortvloeiende functionele veranderingen zorgden voor ingrijpende wijzigingen in de stadsstructuur. Het Station du Chemin de Fer de l'Etat aan het Zuid maar vooral de Voie de Raccordement (1857) entre la Station du Chemin de Fer de l'Etat et l'Entrepôt de libre réexportation, gelegen naast het Achterdok - het toenmalig Grand Bassin (1828) - zullen terzelfdertijd bindteken en barrière vormen in het stadsweefsel. De afgesloten spoorwegterreinen - octrooi-rechten... maar de stations ressorteren niet onder de bepalingen van het octrooistelsel - maken een snijwonde in het stadsweefsel.

De Oostakker Meersen en het Spanjaardkasteel vormen sinds eeuwen een aanleiding voor de ontwikkeling van de typische ganzepootstructuur die de stadsuitleg richting Sint-Amandsberg kenmerkt.

Het Grand Bassin zal de uitbreiding richting Sint-Amandsberg afremmen. Het Projet de continuation du Redressement du Rietgracht zal niet doorgaan. Men zal de voorkeur geven aan een nieuwe spoorlijn, die de expansie richting Gentbrugge in mindere mate hypothekeert.

Pas later zullen de grote waterbouwkundige werken ter hoogte van de Muide worden uitgevoerd. Zij staan in het teken van het Kanaal Gent-Terneuzen.

In vergelijking met de periode 1771-1778 (Kabinetskaart door de Ferraris) is de bebouwing volgens het plan van Vandermaelen toegenomen aan de westzijde van de stad, tot tegen de Coupure. Richting Antwerpse Poort, waar het Station du Chemin de Fer du Pays de Waes een attractiepool vormt voor reizigers en arbeiders, is de dichtheid vergroot. Richting Brusselse Poort wordt ook een toename genoteerd van de bebouwing. Het verdichtingsproces vindt zijn dynamiek in de invalswegen.

Merk op dat de verdichting belangrijker is dan de kaart van Vandermaelen laat vermoeden. Fabrieken hebben zich o.a. in de voormalige kloosterpanden gevestigd.

Te Gent hebben de plattelandsspinsters vooral werk gevonden in de gemechaniseerde vlasspinnerijen die er sinds 1838 waren opgericht, met als grootste de N.V. "La Lys" en de "Société Linière Gantoise". In 1846 stelden de Gentse gemechaniseerde vlasspinnerijen 3.421 arbeidskrachten te werk. Zij vertegenwoordigden hiermee 95% van het arbeidspotentieel van de sector binnen de provincie Oost-Vlaanderen en 52% van het land... Het aantal fabrieksarbeiders was toch nog gering in vergelijking met de huishouding op het platteland. (COPPEJANS-DESMEDT HILDA, 1994/4, P. 27)

De functie van garnizoenstad, manifest uitgedrukt door de aanwezigheid van

de Hollandse Citadel, speelt ook een rol. Die strategische functie brengt consequenties mee, met een dwingend karakter, die het bebouwde Gent binnen strikte grenzen knellen! In de Atlas Goetghebuer (S.A.G.) zit o.a. een militair document, gedateerd 15 januari 1826: "*Schetstekening van den Verboden Kring van Bouwingen aan de Vesting en Citadel van Gend, met aanduiding der buitenste eigendommen welke tegen die Kring aansluiten.*" Door erfdiensbaarden op te leggen op een gebied, met een variabele breedte van ongeveer 585 meter, rondom militaire vestingwerken en stadsommuringen werd de facto aan stedenbouwkundige zonering gedaan. Deze zones "non-aedificandi" en hun beperkte afwijkingmogelijkheden hadden reeds sinds de 16de eeuw een belangrijke invloed op de stadsontwikkeling. (Lombaerde Piet, 1983, P. 1-2)

De Faubourg de Bruges, du Sas, d'Anvers en de Bruxelles groeien in een tijdspanne van driekwart eeuw wel, maar hun omvang blijft beperkt.

Karen Vander Plaetse en Greta Verbeurgt verklaren het groeiproces vanuit de demografische en industriële ontwikkeling: "Op het demografische vlak kende de stad Gent gedurende de periode 1700-1850 een enorme bevolkingsaan-groei: het totaal aantal inwoners steeg immers van 54.000 tot 130.000.

Deze toename verliep niet gelijkmatig. (Vander Plaetse Karen & Verbeurgt Greta, 1990/2, P. 111-112) "De bevolkingsgroei op het Vlaamse platteland zette door tot en met het eerste kwart van de 19de eeuw. Hij verminderde in het tweede kwart van de 19de eeuw... De vertraagde aan-groei en een afwijkend demografisch gedrag stonden in directe relatie met de spanning tussen de bevolking en de tewerkstelling. ... Op het hoogtepunt van de crisis tijdens de jaren veertig van de 19de eeuw sloeg de stijgende bevolkingscurve om in een daling. De bevolkingsdaling was te wijten aan oversterfte onder de fel verarmde bevolking en/of aan een negatief migratiesaldo. Het sterftecijfer in Oost- en West-Vlaanderen was in 1847 50% hoger dan in 1841.

BRONNEN

ANSELIN M., BRASSEUR R.E., BUYSTA., DE WAELE A., DE WINNE L., DHOOGHE J., MATON J., VAN MERHAEGHE W. EN VAN NAELTEN M.

Studiecentrum voor regionale ontwikkeling.

Groep Prof. dr. A.J. Vlerick-Rijksuniversiteit-Gent.

Richtplan voor ruimtelijke ordening en ontwikkeling van de gewesten. Het Gentse - Meetjesland, Vlaamse Ardennen, Land van Waas. 1964.

ART JAN (ed), Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? deel I - 19de en 20ste eeuw, Centrum voor Geschiedenis Universiteit Gent & Stichting Mens en Cultuur, Gent, 1993.

COPPEJANS-DESMEDT HILDA, Bevolking en tewerkstelling in transformatie op het Vlaamse

platteland (einde 18de - midden 19de eeuw). In Het Tijdschrift van het Gemeentekrediet, nummer 190, 1994/4, p.15-34.

DE CAUWER E., Ph. Vandermaelen 1795-1869, géographe. In Bulletin van het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap te Antwerpen, 76, 1965, p. 96-132.

DE SMET A. EN WELLENS-DEDONDER L., Philippe Vandermaelen 1795-1869. Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel, 1969.

DEWINTER, Julien en SIOT Maurice, De kaart door de eeuwen heen. In Mercator, van zeevaarders tot astronauten. D.W.T.C./Koninklijke Bibliotheek Albert I/N.G.I., 1994.

ELKHADEM Hossam, Overzicht van de geschiedenis van de cartografie in België. In Mercator, van zeevaarders tot astronauten. Brussel, D.W.T.C./Koninklijke Bibliotheek Albert I/N.G.I., 1994.

GERLAGH A.W., Technieken en materialen. In Handleiding voor het beheer van een topografisch-historisch atlas. Onder redactie van P. Ratsma en C.C.S. Wilmer. Hilversum, Uitgeverij Verloren, 1988.

JOOS LUC e.a., Omkijken om beter te begrijpen. Twee eeuwen Gentse stadsontwikkeling. In: De Gentse gordel. Stadsvernieuwing in de 19de eeuwse volksbuurten. Stad Gent, 1988.

LEMOINE-ISABEAU Cl., La carte de Belgique et l'Institut Cartographique Militaire (Dépôt de la Guerre) 1830-1914. s.e., Brussel, 1988.

LOMBAERDE PIET, De zonering in de ruimtelijke planning. In: Handboek Ruimtelijke Planning, Afl. 8, 1983, ll.A.2.h.

STROOBANTS N., Cours de topographie, 3e éd., 1e et 2e parties, Namur, 1895; 3e, 4e et 5e parties, Bruxelles, 1895.

SILVESTRE MARGUERITE en FINCOEUR MICHEL-BENOIT i.s.m. CHANTRENNE CLAIRE en OP DE BEECK BART o.l.v. ELKHADEM HOSSAM, Inventaire raisonné des collections cartographiques Vandermaelen conservées à la Bibliothèque Royale de Belgique, 2dln., Brussel, 1994.

THOEN ERIK, Cartografie en historisch onderzoek. In Art J., Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? (deel 3b) Centrum voor Geschiedenis, Universiteit Gent, 1996.

VANDER PLAETSE KAREN & VERBEURGT GRETA, Voorhuwelijks seksueel gedrag te Gent, 1700-1850. In het Tijdschrift van het Gemeentekrediet, nummer 172 1990/2, p.111-118.

YANTE JEAN-MARIE, De atlassen van de buurtwegen (ca 1841-1845). Een miskend cartografisch patrimonium. In Het Tijdschrift van het Gemeentekrediet, nr. 193-1995/3, p. 43-73. Het artikel bevat verscheidene bibliografische vermeldingen van oudere artikels (1873/1891/1894-95/1952/1967) die het werk van Philippe Vandermaelen behandelen.

André COENE
januari 2000

GENTSE MEMORIEDAGEN: 20-21-22 MEI

20 Mei 1798

Verschijsing van het laatste nummer van "De Sysse-Panne" (ofte den Estaminé der Ouderlingen).

Het eerste nummer van dit satirisch weekblaadje verscheen op 31 oktober 1795.

Er verschenen in totaal 8 deeltjes van elk 15 nummers.

De redacteur was Karel Broeckeaert, de uitgever Jean-Baptiste Dullé.

Het blaadje verdween wegens de Franse censuur.

20 Mei 1815

Frederik van Oranje, de zoon van Willem I, op doorreis, stopt even in Gent om Lodewijk XVIII een beleefdheidsbezoek te brengen en met hem te dineren.

20 Mei 1864

De Tolhuissluis, daterend van 1828, wordt opgeblazen om plaats te maken voor een nieuwe sluis tussen het kanaal en de pas gegraven Nieuwe Vaart.

Foto's van de opgeblazen brug kan men zien in "Fotografie in Gent" -p. 56 en "Waar is de Tijd," - N° 3 - p.58

20 Mei 1873

De Gemeenteraad keurt het contract goed tussen de Stad en de oprichters van een "Chemin de fer à traction par chevaux", anders gezegd de Paardentram.

20 Mei 1933

Koningin Elisabeth komt in het Elisabethbegijnhof het ereteken van Ridder in de Leopoldsorde uitreiken aan Philomena Raes die 50 jaar Grootjuffer is.

Zij was dat van 1882 tot aan haar dood in 1934.

21 Mei 1497

Ook nog op 22 Mei. Grote kruisboogschieting ingericht door de St-Jorisgilde. Filips de Schone schiet mee als koning van de Brugse confrerie.

21 Mei 1527

Geboorte te Valladolid van Filips II.

21 Mei 1612

Dood van Carolus Maes, de 4e Bisschop van Gent.

Hij werd geboren in Brussel in 1559.

Hij was achtereenvolgens de Groot-Almoezenier van Albrecht en Isabella en Bisschop van Ieper. Dat was hij nog in 1610 toen hij Bisschop van Gent benoemd werd.

Het was hij die bij Rubens "De Intrede van St-Bavo in het Klooster" bestelde. Lange tijd na zijn dood werd zijn mausoleum gebeiteld door Rombaut Pauwels.

21 Mei 1796

Afschaffing van de St-Antoniushulpe.

Zie ook "Gh. Tyd." - 2001 - N° 5 - pp.320-321

21 Mei 1797

Alle nog niet ingewisselde assignaten worden ongeldig verklaard.

Een assignaat vertegenwoordigde nog amper 1/833e van zijn nominale waarde.

21 Mei 1798

Men verneemt te Gent dat de Engelsen die bij Oostende ontscheept waren een verpletterende nederlaag hebben geleden. Twee dagen later zouden de Gentenaars kunnen vaststellen dat het deze maal geen uitvinding was van de Franse propagandadienst, want bij de 1500 Engelse gevangenen trokken door de straten van de stad.

21 Mei 1871

Geboorte te Ledeberg van architect Achiel Van Hoecke-Dessel.

Deze zoon van een smid kreeg thuis een opleiding van slotenmaker en hij trok naar Leeds om er zich te vervolmaken.

Terug in Gent ging hij enkele jaren naar de Academie waar hij Charles Van Rysselberghe als professor had.

Na zijn huwelijk in 1895 met Estella Dessel verbleef hij een 2-tal jaren in Doornik. In 1897 komt hij terug naar Gent. In het bevolkingsregister staat hij hier ingeschreven als "ouvrier-décorateur".

Hij bouwde verschillende huizen op de Kunstlaan.

In 1898 bouwde hij de "St-Pieterstoren" in de St-Amandstraat. Dit was een cabaret in Art-Nouveaustijl dat afgebroken werd in 1974.

In 1907 verhuisde hij naar Elsene.

In 1910 werd hij benoemd tot "Titelvoerend architect van de Compagnie des Chemins de Fer du Congo."

Hij stierf te Brussel op 14 juni 1918.

22 Mei 1507

Blijde Intrede in Gent van Margareta van Oostenrijk als Regentes der Nederlanden.

Deze dochter van Maximiliaan van Oostenrijk, dus tante van Keizer Karel (en samen met Margareta van York) zijn meter, werd te Brussel geboren op 10 Januari 1480.

Op 3 Juni 1483 (ze is dan 3 jaar) wordt ze uitgehuwelijkt aan Charles, Dauphin de France, zoon van Louis XI.

Op 11-jarige leeftijd wordt zij gerepudieerd door haar man die als Charles VIII koning van Frankrijk wordt.

In 1497 trouwt ze te Burgos met Don Juan van Spanje. Hij sterft nog hetzelfde jaar, ook het kind dat zij van hem heeft.

In 1501 hertrouwt ze met Philibert II, duc de Savoie. Hij sterft in 1504.

Op 24 jaar is ze voor de 2e maal weduwe (zonder kinderen). Ze zal niet meer hertrouwen.

Bij de dood van haar broer Filips de Schone in 1506 wordt ze Regentes der Nederlanden met verblijfplaats te Mechelen. Ze bleef Regentes tot aan de emancipatie van Keizer Karel in 1515.

In 1516 krijgt zij van Keizer Karel terug de prerogatieve om alle officiële akten te tekenen en titularissen aan te duiden voor de diverse ambten.

In 1529 bewerkstelligt zij, samen met Louise de Savoie, de moeder van François I, de Vrede van Cambrai.

In 1530 krijgt zij het "vuur" in een geïnfecteerde voet. Men besluit tot de amputatie ervan. Deze zal gebeuren op 30 November. Om haar de pijnen te besparen geven de dokters haar zulk een grote dosis morfine dat ze niet meer wakker wordt en sterft op 1 December 1530.

Bij de dood van Philibert had zij in de kerk van Brou een praalgraf laten bouwen. Het is ook dààr dat zij begraven werd.

Zeer gekend van deze intelligente en in alle opzichten edele dame is het portret dat Bernard Van Orley van haar maakte. Denk maar aan de oude bankbriefjes van 500 fr.

22 Mei 1507

Raphaël de Mercatel neemt ontslag als Abt van de St-Baafsabdij.

Zie ook Gh. Tyd.2002 - N° 1 - pp. 30-31

22 Mei 1568

Dood te Middelburg van Adolf van Bourgondië.

Adolf van Bourgondië, wie is dat nu weer? Een van die hertogen?

Neen, maar de naam Bourgondië wijst toch wel op een zeker verwantschap.

Adolf was de oudste zoon van Antoon II van Bourgondië, en Antoon II was de zoon van Antoon I en Antoon I -we zijn er- was een van de 19 gekende bastaardzonen van Filips de Goede.

Bij de dood van zijn vader werd Adolf eigenaar van het hof van Wackene. Dat

hof van Wackene was de grootste privé-woning die Gent ooit gekend heeft en de hoogste gezagdragers hebben er gelogeed, waaronder Keizer Karel, Filips II en Willem de Zwijger. Wanneer Hembyze in 1583 terugkomt naar Gent en er zijn dictatuur begint, gaat hij, zonder nu speciaal de toelating te vragen aan de eigenaar, zich vestigen in het Hof van Wackene.

Maar komen wij terug naar Adolf van Bourgondië die tal van vooraanstaande posten bekleed heeft. Deze Heer van Wackene, Beveren-Waas en Veere was Stadhouder van Holland en Zeeland.

In 1550 wordt hij Groot-Admiraal der Nederlanden en wanneer Keizer Karel, na zijn troonsafstand, definitief naar Spanje vertrekt, is het Adolf van Bourgondië die het bevel voert over de vloot die hem daarheen zal brengen.

In 1559 wordt hij in de St-Baafskathedraal door Filips II tot Ridder van het Gulden Vlies geslagen.

Bij de veel vooraanstaande posten die hij bekleedde was ook nog het Hoogbaljuwschap van Gent.

Deze mecenas was een hooggeacht personage en schrijvers als Lucas d' Heere en Marcus van Vaernewijck hebben hem werken opgedragen. En, zoals iemand het schreef; "Hij was seer wel bemindt van de insetene deser stede."

Was dat nu echt zo'n uitzonderlijke man die nooit een steekje liet vallen? Bijlange niet, hij heeft er zelfs een laten vallen van een dergelijk groot formaat dat, had het Guinnessboek toen reeds bestaan, hij er zeker een ereplaats zou in gekregen hebben.

Bij het losbreken van de eerste beeldenstorm in 1566 heeft hij blijk gegeven van een onbegrijpelijke passiviteit en van een niet te geloven naïviteit. Wij moeten wel tot de conclusie komen dat hij niet van de allerslimsten moet geweest zijn.

Men had het nochtans allemaal zien aankomen... De extremistische oproerkraaiers in Gent, de gebroeders Onghenae en een zekere Goetghebuer trokken naar de Hoogbaljuw en lazen hem een vervalst document voor volgens hetwelk zij van de Graaf van Egmont bevel gekregen hadden om, in naam van Filips II, de beelden in de kerken en kloosters te verbrijzelen. En wat deed onze brave Hoogbaljuw? Hij gaf hen zijn eigen lijfwacht mee opdat zij hun taak naar behoren zouden kunnen vervullen. Hij vroeg hen wel de beelden voorzichtig weg te nemen.

Het vervolg kent men: minder dan 2 dagen volstonden om het grootste deel van de kunstschaten die de Gentse kerken en kloosters in de loop der eeuwen verzameld hadden, volledig te vernietigen.

22 Mei 1578

De beeldstormers plunderen de kerk en het klooster der Minderbroeders.

Justus Billet noteerde: "Den 22 Meye 1578 sagh men ten Fremineuren, in den

beuck vander kercke, bij den preekstoel, een groot vier liggen branden van schilderijen, ghesneden beelden, cuycen en andere kercksieraet, soo vande auttaeren als van den docksael.”

22 Mei 1786

Dood te Gent van Ignace Malfeson.

Deze directeur van de Provinciale Werken werd geboren te Menen in 1710.

Hij kreeg in 1756 opdracht van de Staten van Vlaanderen om een atlas te maken van de waterwerken uitgevoerd in het district Gent.

Hij bouwde, samen met de Jezuiet Klukman, het Rasphuis en was ook betrokken bij de bouw van het Keizerlijk Entrepôt op de Coupure.

Zie ook “Gh. Tyd.” -2001- N°4 - pp. 212-220.

22 Mei 1814

Geboorte van de Gentse componist Armand Limnander de Nieuwenhove.

Hij was zeer beroemd in zijn tijd. In 1883 werd hij met 24 stemmen op 31 gekozen tot lid van de “Académie des Beaux-Arts”, waarbij de verworpen kandidaten niemand minder waren dan Grieg, Brahms, Tchaikowsky en Benoit.

Zijn eerste opera “Les Monténégrins” werd te Parijs gecreëerd in 1849.

Werd te Gent opgevoerd in Januari 1850. De “Melomanen” brachten hem toen een serenade.

In Brussel bestaat er een Limnanderstraat.

Hij stierf op 15 Maart 1892.

22 Mei 1861

Laatste executie te Gent met de guillotine.

In onze stad gebeurde de eerste terechtstelling met dit verfijnd werktuig in 1796.

Er is nog steeds discussie over wie nu feitelijk de uitvinder was van de guillotine: de Franse dokter en politicus Joseph Guillotin of Docteur Antoine Louis “Secrétaire perpétuel de l’Académie de Médecine”.

Maar dat zal de veroordeelden wel een zorg geweest zijn.

Een feit is dat Guillotin deze methode aanbeval uit “humanitaire en sociaal-politieke overwegingen”. Humanitair omdat het toch zo veel plezanter was dan opgehangen te worden; sociaal-politiek (wij zijn in 1789) omdat aldus een sociale discriminatie weggewerkt werd: vroeger werden de arme sloebbers opgehangen of geradbraakt, de rijke sloebbers genoten de eer van een welgemikte slag met een scherpsnijdend zwaard.

Dr. Antoine Louis had gesuggereerd een verbetering aan te brengen aan de voorloper van de guillotine waarbij een rechthoekig mes gebruikt werd dat de

veroordeelden eerder doodsloeg, en niet altijd van de eerste keer. Door een schuin mes te gebruiken dat gevat zat in een holle blok (holle blok in 2 woorden natuurlijk) ging de operatie veel vlotter, ook al omdat die holle blok gevuld was met lood.

Men had het nieuwe tuig uitgetprobeerd op lijken en op levende schapen en de resultaten waren van dien aard dat de promotoren spraken van “une merveille”. Ze wisten verder te vertellen dat de veroordeelden slechts “une légère fraîcheur” voelden. Het zal hier ook wel geweest zijn zoals Lao-Tsé het destijds zei: “Deze die er over spreken weten het niet, deze die het weten spreken er niet over.”

De laatste die in Gent mocht profiteren van deze “légère fraîcheur” was Alexander Vervaecke, afkomstig van Boekhoute. Hij had zijn vrouw vermoord en het schijnt dat hem dat kwalijk genomen werd.

De executie gebeurde op het plein van het gewezen Spanjaardkasteel door de laatste beul die Gent gekend heeft, Jan Hannoff.

De guillotine die opgesteld is in het Gravensteen is geen echte, het is een getrouwe copie die Stadsarchivaris Boes destijds liet maken.

22 Mei 1875

Eerste steenlegging door Mgr. Bracq van de nieuwe kerk te Oostakker-Lourdes.

22 Mei 1885

Openbare verkoop van het Gravensteen.
Geen enkele koper komt opdagen.

22 Mei 1900

Geboorte van Vina Bovy.
Zie “Gh. Tyd.”-2001- N°6 - p.391

22 Mei 1904

Geboorte in de Kaarderijstraat van Gustaaf De Puydt.

Wie Gustje De Puydt zegt denkt vanzelfsprekend onmiddellijk aan het Gents Pierke. Het zijn immers 2 begrippen die met elkaar volledig verweven zijn.

Hij was gedurende een 20-tal jaren toezichter in het Bijloke-museum, 4 jaar portier in het Folkloremuseum in de Lange Steenstraat en in 1962 werd hij concierge van het Folkloremuseum in het Alyns-Hospice.

Hij verzorgde er ook het poppenspel, daarin bijgestaan door zijn zoon Marc en door Gus Lajoie.

Wanneer de een of andere boosdoener een vuile streek ging uithalen hebben tienduizenden kinderen destijds geschreeuwd om de hulp van Pierke en luid-

ruchtig gejubeld wanneer hij dan verscheen om de deugnieten eens een lesje te leren.

Op 12-jarige leeftijd stond hij reeds achter de schermen van het poppenspel bij zijn nonkel in het beluik Vercautere op de Nijverheidslaan.

In 1922 was hij medestichter van het "Nieuw Spelleke van de Muide".

Maar Pierke De Puydt was ook toneelspeler en meer dan 100 maal vertolkte hij de rol van het weeuwke in "Het Weeuwke van de Muide".

Hij stierf op 16 Februari 1991.

Hugo COLLUMBIEN

OPLOSSING PUZZEL 2001

Ik hoop dat er niet veel kwiezers uitslag hebben gekregen van het afzien. Hier-na tref je dan de enige echte, goede uitslag aan. En ik hoop ook dat U hiermee uw slag heeft thuisgehaald. Een mens moet zich soms uit de slag trekken. We willen de puzzelaars echter geen afslag geven, de resultaten moeten juist zijn. Ook al komt dit over als een donderslag bij heldere hemel.

1) Korenmarkt; E. Dhanens, Het retabel van het Lam Gods, Inventaris van het Kunstpatrimonium van Oostvlaanderen, dl.6, Gent 1965, ill. XIII; Cat. tent., De Sint-Niklaaskerk te Gent, Gent Museum Arnold Vander Haeghen 1997, blz. 48, nr. 39.

2) Eebins (Jan); M. Daem, Votiefschilderijen en mirakelboek van kapelletje schreiboom te Gent, Gent 1975, blz. 12-13.

3)Maeterlinck (Louis); L. Maeterlinck, La pénétration Française en Flandre, une école préeyckienne inconnue, Parijs-Brussel 1925, ill. LXI, LXIV-LXVII.

4) Koberger (Anton); A. Wilson, The making of the Nuremberg Chronicle, Amsterdam 1976.

5) Gossaert (Jan); de kerk was de O.L.Vrouw-St.-Pieterskerk met het graf van Isabella van Oostenrijk; R. Van Driessche, De St.-Pietersadij te Gent, archeologische en kunsthistorische studie, Gent 1980, blz.26, 162.

6) Gouvernementsgebouw; C. Van de Velde; Enkele gegevens over Gentse schilderijen, in : Gentse Bijdragen tot de Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde, dl. 20 (n.r.) 1967, blz. 193-235.

7) Onderbergen met de Dominicanerkerk; J.P. De Pue, Het oud-dominicanenklooster "Het pand", Onderbergen te Gent, Gent 1987, blz.18.

- 8) Gravensteen; J. De Jong, Architectuur bij de Nederlandse schilders voor de hervorming, Amsterdam 1934, ill. LXXIII; M. Smeyers-J. Van Der Stock, Flemish illuminated manuscripts 1475-1550, Gent 1996; blz. 37.
- 9) Tempeliers; M. Daem, De verering van Onze-Lieve-Vrouw ter Zwaluwen, in: Oost-Vlaamse zanten, 72ste jg., 1 mei 1997, blz.22-23.
- 10) Hoofdbrug; A.De Schryver - C. Van de Velde, Stad Gent Oudheidkundig Museum Abdij van de Bijloke Catalogus van de schilderijen, Gent 1972, blz. 119-124.

Als we deze antwoorden dan overbrengen in de totempaal geeft dit:

TEMPELIERS
EEBINS
HOOFDBRUG
KOBERGER
ONDERBERGEN
GOUVERNEMENTSGEBOUW
KORENMARKT
GOSSAERT
MAETERLINCK
GRAVENSTEEN

In de verticale paal verscheen dan het woord "*LEUGEMEETE*", wat dan ook het antwoord was op de hoofdvraag. Ik hoop dat U zich niet al te verslagen voelt. Een voordeel hierbij is wel dat men her en der monumenten opricht ter nagedachtenis van afgeslachte Gentenaars.

Met deze uitslag verdwijnen we dan en tot volgend jaar.

De quizmaster die niet van slag te brengen is.

Het wel heel speciaal gevoel voor humor van onze Quizmaster - of was het gewoon sadisme? - heeft er voor gezorgd dat veel lezers talloze uren gezweet, gezwoegd, gevloekt hebben met als gevolg wanhoop, frustraties, depressies, gestoorde nachtrust, enz.

Die totempaal stond toch wel weer op zijn kop zeker.

Maar hoe moeilijk men het ook maakt, toch zijn er altijd leden (ge moogt ze vooral niet onderschatten) die het verraad ontdekken en de valstrik ontlopen. Wij kregen weliswaar maar 4 antwoorden binnen, maar ze waren alle 4 100% correct. Ze waren afkomstig van 4 specialisten die ieder jaar op onze erelijst prijken. In de orde van aankomst citeren wij: Mevrouw **Elsa Wauters-D'haen** en de heren **Jos Tavernier**, **Marcel Vander Straeten** en **Arthur De Decker**.

In 2001 was het dus een dame die met de symbolische lauwerkrans ging lopen. Zij schrijft: “Hier zijn wij weer! Het is een lekkere quiz, aartsmoeilijk, met geraffineerde listige vragen die aansporen om extra moeite te doen. Door veel zoekwerk ons evenwicht verliezend, kwamen wij op ons hoofd terecht en vonden dan de oplossing.”

De heer Jos Tavernier vindt dat de Quizmaster er dit jaar een “potse hee van gemaakt”. Hij vraagt zich af of het misschien zijn wraak was op zijn opmerking van vorig jaar dat het iets moeilijker mocht zijn.

Hij zou het wel appreciëren mocht de Quizmaster volgend jaar een efforke willen doen als “wiedergutmachung”.

Verder doet hij opmerken i.v.m. Vraag 8: “Volgens M. Van Wesemael in G.T. van 1978/3/124-127, is de auteur van Hortulus Animae Christianae, niet Simon Bening, maar wel Geerard Horenbout, ook volgens de “Summa encyclopedie”.

De heer Marcel Vander Straeten vindt het, de valstrik inbegrepen, wel de moeilijkste kwies van de laatste jaren.

De heer Arthur De Decker tenslotte beticht de Quizmaster van “ultiem sadisme” en hoopt dat hij in de toekomst dergelijke “frivoliteiten” achterwege zal laten.

TESTAMENTEN, SCHENKINGEN EN STATEN VAN GOEDEREN VAN ENKELE BEGIJNEN GESTEED IN HET BEGIJNHOF ONZE-LIEVE-VROUW TER HOOIE

Het begijnhof van Onze-Lieve-Vrouw ter Hooie werd gesticht in de eerste helft van de 13de eeuw. Het is gelegen in de Lange Violettestraat, en lag oorspronkelijk buiten de stadsmuren. Door de bouw van de tweede stadsomwalling in 1325 kwam het binnen de muren te liggen. Een begijnhof is een volwaardige leefgemeenschap, waar het religieuze leven centraal staat. De begijnen hebben binnen de religieuze wereld een heel eigen staat. Ze zijn geen kloosterlingen en leven als leek in de wereld. Ze leggen geloften af van kuisheid en gehoorzaamheid aan de grootmeesteres. Een gelofte van armoede is er niet. Ze kunnen hun eigen goederen beheren of laten beheren door een bloedverwant. Een meisje of jonge vrouw die begijn wou worden, moest aan een paar voorwaarden voldoen. Slechts maagden en weduwen werden in het begijnhof ontvangen. De postulante werd na akkoord van de conventjuffrouw of van de conventbegijnen in het door haar gekozen convent aangenomen. De grootmeesteres of de grootjuffrouw bekrachtigde normaliter de intrede. De postu-

lante kreeg een opleiding van één jaar door de (convent)novicemeesteres. Het steedsel volgde gewoonlijk zes maanden later. De begijnen moesten twee jaar in het convent verblijven vooraleer ze, met toestemming van de grootmeesteres, in een (eigen) huisje konden intrekken. Elke begijn moest zelf voor haar levensonderhoud instaan. (1)

BEGIJN ANNA VAN DER WOESTIJNE, DOCHTER VAN JACOB

Staat van goederen

Anna van der Woestijne, die een eigen huisje had (2), overleed op 17 september 1640. Een opsomming van haar testamenten en schenkingen bevindt zich niet in het dossier. Er is een staat van goederen met specificatie van achterstallen en begrafeniskosten, en met een vermelding van de erfgenamen. De staat werd op 1 februari 1641 in de voogdenkamer van Oudenaarde behandeld.

Gronden

Anna erfde gronden van haar ouders, van Isaac de Pourck, en van haar broers Pieter en Isaac van der Woestijne:

- Een vijver van 25 roeden gelegen in de parochie van Ooike, toen gepacht door Willem van Merhaeghe.
- 600 roeden land bij de molen van Ooike, oost *sheeren straete*, en zuid de armen van Ooike, pachter was Vincent de Bouvere. Hij betaalde 14 lb. gro. per jaar. Dit land was in onverdeeldheid met de erfgenamen uit het eerste huwelijk van haar vader. De pachten voor de jaren 1639 en 1640 waren nog niet betaald.
- 800 roeden land op de *Varentkouter* in Ooike, eveneens gepacht door De Bouvere, voor 24 lb. gro. per jaar. 1639 en 1640 stonden nog open.
- Een partij land (haar kavel) uit de erfenis van haar moeder, groot 1800 roeden, waarvan de hoger vermelde 800 roeden deel vanuit maakten. De notaris vermeldde hier: *consequentelijck heeft sij daerin te corte* (verwijzend naar de 800 roeden) 1000 roeden land.
- Een vijver, uit de nalatenschap van Pieter de Pourck, gelegen aan de tiendenschuur op de kerkkouter te Ooike, in onverdeeldheid met de kinderen uit het eerste huwelijk van haar vader.
- Nog uit de nalatenschap van haar moeder, 2 bunder en 36 roeden land, *genaempt aende Pinckere*, gepacht door Pieter Voet. De pacht van 1639 en 1640 was nog niet vereffend.
- De helft van drie oude dagwand en een dagwand maimeers gelegen in de parochie van Welden, gepacht door Paeschier Everaert voor de som van 3 lb. gro. per jaar. De pacht van 1640 moest nog betaald worden.

- De helft van een hofstede op 600 roeden land, gelegen te Ooike en gepacht door Adriaan van Mulhem voor een jaarlijks bedrag van 48 lb. gro. 1640 diende nog vereffend te worden.
- 1 bunder en 4 voren op het kouterland in Ooike en 36 roeden *bulcklant, de calmbulck*, en een vijvertje, alles gepacht door Willem van Merhaeghe. De pachten van 1639 en 1640 stonden nog open.
- Een perceel land van 5 dagwand, gelegen aan de molen van Welden gepacht door Loijs van de Velde voor de som van 42 lb. gro. per jaar. 1639 en 1640 moesten nog betaald worden.

Renten

Van de navolgende renten kwam slechts de helft toe aan Anna van der Woestijne:

- Een rente van 12 lb. gro. ten laste van de stad Oudenaarde. Nog te ontvangen de jaren 1639 en 1640.
- Een rente van 2 lb. gro., penning 16 (3), vervaldag 1 december, ten laste van Jacques de Rovere en Loijse Fraije, weduwe van Celestin de Rovere. Het jaar 1640 was nog te ontvangen.
- Een van 24 lb. gro., penning 16, ten laste van Adriaan vander Straeten. Nog te vereffenen de jaren 1639 en 1640.
- Een van 12 lb. gro., penning 16, vervaldag 21 mei, ten laste van de weduwe van Guillaeme de Carwijk of Carmijn. Nog te vereffenen de jaren 1637 t.e.m. 1640.
- Een van 15 lb.gro., penning 16, vervaldag 1 december, ten laste van Loijs Herman, nog te vergoeden het jaar 1640.
- Een van 33 lb. gro., penning 16, vervaldag kerstdag, ten laste van de erfgenamen van Joris van der Woestijne. Nog te betalen de jaren 1638 t.e.m. 1640.
- Een van 23 lb. gro., penning 16, vervaldag 26 maart, ten laste van Jacques van den Meulenbroucke. De intresten van 1637 t.e.m. 1640 moesten nog vereffend worden.
- Een van 24 lb. gro., penning 16, vervaldag 24 april, ten laste van Philip van der Ween en Matthijs van de Voorde. 1640 stond nog open.
- Een van 12 lb. gro., penning 16, vervaldag 26 januari, ten laste van Nicolaas Bouckaert. Het jaar 1640 was nog te betalen.
- Een van 12 lb. gro., penning 16, vervaldag 1 mei, ten laste van Arent van de Ghesele (verder wordt Van der Gestechelen geschreven). 1640 stond nog open.
- Een van 30 lb. gro., penning 18, vervaldag 24 juni, ten laste van de erfgenamen van Joris van der Woestijne. Vervaldagen 1638 t.e.m. 1640 moesten nog betaald worden.
- Tenslotte een rente van 24 lb. gro., penning 16, vervaldag 16 februari, ten laste van Joos van den Berghe uit Hillegem.

Andere baten

Het liggend geld *ten sterfhuize* beliep 6-6-7 lb. gro. De openbare verkoop, aan de meestbiedende, van haar meubels en ander roerend goed bracht, min de kosten, 42-8-1 lb. gro. op. Het zilveren kruis, een zilveren lepel en een Agnus Dei gingen samen voor 2 lb. gro. van de hand.

Baten pro memorie vermeld en te verrekenen in de slotsom waren: het beste kateil van de meubelen, namelijk het bed met het behangsel, bestemd voor het hof. Een *vaute* (4), bij testament bepaald, voor de vrouw van Martinus Verhaeghe. Een *cabaret* (5) toegewezen aan de dochter van Joris van der Woestijne en een *rekbank* (6) beloofd aan jonkvrouw Catharina van der Woestijne. *Den roden besten rock vande overledene* was bestemd voor Cathelijne van der Woestijne.

Lasten

Volgens het testament van begijn Anna was Catharina van der Woestijne belast met het vereffenen van de begrafenskosten, namelijk 5-8-2 lb. gro. Het sterfhuis was nog schuldig aan jonkvrouw Margariet de Man, weduwe van Jacob van der Woestijne, de uitkoop van de goederen van Jacques (dezelfde Jacob?) van der Woestijne, een bedrag van 245 lb. gro. Verder waren er nog allerlei administratieve kosten: vergaderingen, dubbels, zegels, enz.

De erfgenamen

Het waren de erfgenamen van Joris van der Woestijne: jonkvrouwen Marie en Joanne van der Woestijne, François Raas van der Woestijne en Guillaeme Joris van den Hende gehuwd met Jacquelijne van der Woestijne, allen kinderen van Raas van der Woestijne.

Verder François van der Woestijne en François de Pickere gehuwd met Suzanne van de Woestijne. Dit waren de verwanten langs de zijde van de overledene. Allen uit het eerste huwelijk van Jacob van der Woestijne. Ze werden vertegenwoordigd door Michiel van de Vijvere.

Uit het tweede huwelijk van Jacob van der Woestijne waren de erfgenamen Arendt, Loijs, Joos en Clara van der Woestijne. De kinderen van Elizabeth van der Woestijne waren vertegenwoordigd door hun ooms Loijs en Joos van der Woestijne. (7)

BEGIJN BARBARA FRANÇOISE VAN DER HAEGHEN

Barbara Françoise van der Haeghen, dochter van Philip en Marie de Neve, werd gested in het convent ter Bloemen (8) van het begijnhof Onze-Lieve-Vrouw ter Hooie. Ze had een eigen huisje. (9) Ze overleed te Gent op 14 november 1648.

Staat van goederen

Goederen van vaderszijde, indertijd gekocht door jonkheer Franciscus van der Haeghen en jonkvrouw Barbara de la Fosse, haar grootvader en grootmoeder, waren:

- De heerlijkheid *van den Rodendriessch* (10) in Waasmunster, onder de heerlijkheid van Herzele (Land van Aalst). (11) Er hingen verschillende kapoen (gesneden haan) renten en lenen vanaf, die in het denombrement werden opgesomd.
- Een behuisde hofstede, palend aan de Rodendries, groot ongeveer 1 bunder. De hofstede was belast met twee kapoenen per jaar, die bestemd waren voor de houder van de heerlijkheid Herzele, en met 0-15-0 lb. gro. per jaar ten gunste van de kerk van Sint-Anna voor een jaargetijde voor de zielenrust van haar moeder. Verder nog 0-10-0 lb.gro. per jaar ten gunste van de kapel van Sint-Antonius op de Rodendries om jaarlijks vier missen te celebreren.
- Een perceel land van ongeveer 1 bunder, *den straetacker*, in Waasmunster, grenzend ten noorden aan de eigendom van Pieter Dhooghe, ten zuidoosten aan de *doelkens* en ten noordwesten aan de straat. Het land werd gepacht door Jan Vernimmen voor 4-10-0 lb. gro. per jaar.
- Land en meers, groot ongeveer drie en half bunder, gelegen *omtrent st. Anna int puijenbrouckstraetien*. De helft van de 2 gemeten meers was *erfve* (12), de rest leen van Rodendries. De totale oppervlakte werd gepacht door een zeker Van de Sompele voor een jaarlijks bedrag van 26-6-0 lb. gro.

Heerlijke renten uit dezelfde nalatenschap waren bezet op:

- 2 bunder land in Waasmunster, *tot waegheslaeghe*, voor haar jaarlijks de helft van zes zakken koren. Nu te leveren door Adriaan Cornelis.
- 0-28-1 lb. gro. op de warande *vanden hotel* (13) *tot Waasmunster*. Te betalen door mijnheer van St.-Victor.
- 0-15-0 gro. per jaar te betalen door Jacques Zaman *op eenen slag* binnen de parochie van Zele. In de marge werd genoteerd: nazien of het een leen is van het leenhof van Dendermonde.
- Eenzelfde rente van 0-5-0 lb. gro. te Hamme. Te betalen door Hendrik Verbeke.
- Een zelfde rente en bedrag te Tielrode, een slag palende oost aan de gronden van de abdij van *Roosenberghe*.

Goederen komende uit de nalatenschap van haar moeder jonkvrouw Marie de Neve:

- 13 gemeten bos gelegen te Waasmunster bij de stampmolen (14), *ghenaempt de jouffrauwe*, ten noorden palend aan de heerweg.
- Een rente van een jaarlijkse zak rogge op een behuisde hofstede te Haas-

donk. Nu te bezorgen door Mattheus van de Vijvere.

- 1 bunder land te Waasmunster *aen het huvelken*, gepacht door Jacques de Belie voor een jaarlijks bedrag van 3-0-0 lb. gro.
- twee percelen land, samen twee en half gemeten, gelegen in Belsele *in het waeterschoot*. Pachter Jan Verschelden betaalde jaarlijks 5-0-0 lb. gro.
- Een leen 4 gemeten groot in *Beverenbrouck*, het pachtgeld bedroeg 14 lb. gro. per jaar.
- Zes en half gemeten land *inden polder vanden Roodemoer onder Sint-Gillis*,
- Een vijfde van 16 gemeten land *onder Sint-Jans-Steene* .(15) De andere vier vijfden waren eigendom van de erfgenamen van Pieter de Neve en Barbara de Strooper, vader en moeder van de overledene.
- Twee gemeten meers *in Sombekebrouck*, gepacht door Jacques de Belie voor een jaarlijks bedrag van 6-10-0 lb. gro.
- Een deel van 230 bunder land in Kieldrecht, verkregen van de abt van Cambron. (16)
- Verschillende *verdronclen landen*, samen 50 gemeten, eveneens gelegen in Kieldrecht.

Hier werden nog twee verkopen ingebracht:

- Een bunder land, door de vader van de overledene verkocht na het overlijden van haar moeder. De som bedroeg 1.000 gulden.
- Pro memorie werd de verkoop van de grond, geërfd door Barbara Françoise van priester Hillewaert Jacobs genoteerd. De grond was gelegen *aen de strekemersch*.

Goederen tijdens het huwelijk van haar ouders verworven:

- Een *strekemersch*, groot vier en een half gemeten, *in Roodenbroucke*, gekocht van de erfgenamen van jonkvrouw Vervinckt. De meers bracht jaarlijks 24 lb. gro. op.
- Een gemeet meers verworven van Jacques Laureijns bij *vernaerdinghe* (17) van de erfgenamen van Jan Ketels *causa uxoris*.
- Een jaarlijkse rente (toen haar vader reeds weduwnaar was) van 0-7-6 lb. gro.

Roerende goederen van de overledene:

- Liggend geld: 12-0-0 lb. gro.
- De verkoop, daags na haar overlijden, van haar roerende goederen, met toestemming en in aanwezigheid van de erfgenamen. Opbrengst 42-0-2 lb. gro.

Schulden van het sterfhuis:

- Een onbezette rente (geen borg) van 3-2-6 lb. gro. per jaar, de penning 16, ten gunste van de wezen van jonkheer Rochus Negrette. Het kapitaal bedroeg 50-0-0 lb. gro.

- Eenzelfde rente van 0-20-0 lb. gro. per jaar ten gunste van dezelfde wezen. Het kapitaal was 26-0-0 lb. gro. groot.
- Barbara Ijsenbaert diende een rekening in van 5-1-8 lb. gro. voor bewezen diensten, gedurende de ziekte van de begijn (een honderdtal dagen), voor het kisten van de overledene en het bedienen van haar vrienden op de uitvaart.
- Een lijfrente van 4-0-8 lb. gro. die de overledene had toegekend aan priester Hillewaert Jacobs, onderpastoor van Sint-Salvator (Heilig Kerst), en die Jacques Laureijns heeft betaald.
- Begijn jonkvrouw Josijne de Neve rekende 9-7-2 lb. gro. aan voor tafelkosten, van 24 juni tot 14 november de dag van het overlijden van Barbara Françoise. Voor de kist en enkele kleinigheden betaalde Josijne 9-16-5 lb. gro. De grafmaker ontving 0-6-0 lb. gro.
- De zuster van Barbara, jonkvrouw Jacqueline van de zusters van *Roosenberghe*, werd wegens haar ziekelijke toestand vergezeld door de vrouw van de baljuw van Sombeke. Samen werden ze door Guillaume van Brussel met een wagen naar het begijnhof gereden. Van Brussel vroeg voor zijn diensten 0-3-4 lb. gro.
- Josijne de Neve betaalde 7-6-2 lb. gro. voor de wijn die op de uitvaart (18 november) door de erfgenamen werd gedronken. Voor de andere dranken betaalde ze 2-0-0 lb. gro. De genuttigde vis kostte 0-7-9 lb. gro. en de *pastijen tourten* 3-17-2 lb. gro.
- Philippe Bernaert en Pieter Dhondt leverden de kaarsen: 24 pond flambeewen en twee en halve pond offerwas, samen met enkele winkelwaren ontvingen ze 0-34-4 lb. gro. Voor een bijkomende levering van 6 pond was werd 0-5-8 lb. gro. aangerekend.
- De kerkdienst in de begijnhofkerk kostte 6-5-4 lb. gro. en voor het celebren van de mis vroegen *de heeren van Sint-Baefs* 3-0-0 lb. gro.
- Aan de biddende orden (18) werd 2-0-0 lb. gro. betaald. De bidders zelf bekwamen samen 0-13-4 lb. gro. Het koor en het altaar werden met wit laken bekleed door Christoffel van Leuven. Na de uitvaart werden de broden, gebakken door Pieter van Rijschel (4-14-0 lb. gro.) en Lieven de Clercq (6-17-2 lb. gro.), onder de aanwezige armen verdeeld.
- Tot slot werd het openstaand negatief saldo van 2-16-8 lb. gro. van haar goederenbeheer door Cornelis Justus de Neve aangezuiverd. Ook de toegestane pachtvermindering van 3-0-0 lb. gro. wegens oorlogsschade aan Jan van Sompel werd hem terugbetaald. (19)

NOTEN

(1) Cailliau Hadwich, *Soo geluckigh als een begijn. Het begijnhof Onze-Lieve-Vrouw-ter-Hooie*, 1584-1792, in *Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Gent, 1995, p. 5-7 en p. 136-141.

- (2) *Ibidem*, p. 279.
- (3) Penning 16 is een gewone doch hoge rente, ongeveer 6,25 %, penning 18 of ongeveer 5,55 %, penning 20 of 5%, penning 12 of 8,25 %. Woordenboek der Nederlandsche Taal (afgekort WBNT), deel 12, 1^e stuk, kolom 1089-91.
- (4) Een vout was een van de hoofddeksels van de begijnen. Het was een grote witte gesteven linnendoek, die de begijnen in de kerk en bij bepaalde plechtigheden op het hoofd legden. Cailliau, *o.c.*, p. 172.
- (5) Cabaret : kleine tafel of plateau waarop koffie-, theetassen en glazen werden geplaatst. E. Littré, *Dictionnaire de la langue française*, tome I, Parijs, 1877, p.445, kolom 3.
- (6) Rekbank of aanrecht waarop borden of potten en pannen werden geplaatst. WBNT, deel 12, 3e stuk, kolom 1833.
- (7) Rijksarchief Gent (afgekort RAG), Fonds de Neve de Roden, nr. 467.
- (8) Convent Onze-Lieve-Vrouw-ter-Bloemen. Een van de zeven gemeenschapshuizen of conventen. De oude naam van het convent is *sBlonden* die verwees naar de familie die het convent begunstigde. Het werd gebouwd in 1638 toen Anna van de Maren er meesteres of conventsjuffrouw was. Cailliau, *o.c.*, p. 81.
- (9) *Ibidem*, p. 276.
- (10) De heerlijkheid van Rodendries hing volgens Moens af van het leenhof van Herzele. B. Moens, *De identiteit van Waasmunster*, Nieuwkerken, 1982, p.129; Baron de Neve de Roden, *Het zogenaamd kapelaanhuis, aloud hof Ten Roden*, in: *Het Sireentje*, jg. XII, nr. 1, p. 428-432. De heerlijkheid Sombeke met de Sint-Rochuskerk hing bestuurlijk af van de heer van Beveren. J. Smet, *Waasmunster ... De Schoot van het Waasland*, Sint-Niklaas, 1969, p. 67-68.
- (11) In het werk van Julien van Twembeke, *Lijst der heerlijkheden van het Land van Aalst*, Gent, *s.a.*, *leenhof van Herzele*, p.133-138, wordt de heerlijkheid van Rodendries onder Herzele niet vermeld.
- (12) Erfve: gronden van erve, vaste goederen die geen leen zijn. WBNT, deel 3, 2^e stuk, kolom 4164.
- (13) De verblijfplaats of de herenwoning van de familie Van der Haeghen op Rodendries.
- (14) Stampmolen of *beukmolen*, ook nog boekmolen genoemd naar het beukend geluid bij het stampen van het lijnzaad. Is overwegend een oliemolen. WBNT, deel 15, kolom 640-641.
- (15) Sint-Jans-Steen, deelgemeente van Hulst in Zeeuws-Vlaanderen.
- (16) Deze in Henegouwen gelegen cisterciënzerabdij werd in 1148 door Sint-Bernardus gesticht. Hervé Hasquin (wetenschappelijke leiding), *Gemeenten van België*, Brussel, 1981, p. 1658.
- (17) Vernaderen, vernaasten: als verwant door opeising in rechte een koop of terugkoop verwerven. WBNT, deel 20 eerste stuk, kolom 1518 en 1525.
- (18) Biddende orden of contemplatieve kloostergemeenschappen, bv. de geschoeide en ongeschoeide karmelieten, kartuizers, ...
- (19) RAG, Fonds de Neve de Roden, nr. 97.

Erik L. SCHEPENS ('t vervolgt)

BIBLIOGRAFIE

Bij "Stichting Mens en Cultuur" verscheen, van de hand van Armand Sermon, een lijvig boek getiteld "Carnaval. Geschiedenis van het Carnaval van Keizer Karel tot Eedje Anseele."

Een ondertitel die er op wijst dat Gent er in ruime mate aan bod komt. Wij wisten niet dat er zo veel kon geschreven worden over Carnaval, maar wij kunnen er niet naast kijken: 294 bladzijden van een formaat 21 X 27 cm. bewijzen dat dit onderwerp grondig behandeld werd en wat er in verteld wordt zal voor de meesten onder ons wel volledig nieuw zijn.

De zeer uitgebreide tekst valt moeilijk te resumeren, maar praktisch alle aspecten van dit gebeuren worden er in behandeld. Ook de zeer negatieve reacties van kerk en sociale bewegingen, maar die waren in feite meer gericht tegen de talrijke uitpattingen tot hetwelk dit feest aanleiding gaf.

Een 100-tal afbeeldingen, 85% zwart wit en 15% in kleur verluchten dit boek dat 42 Euro kost (1.694 fr.)

Het is verkrijgbaar in de boekhandel alsook in het Documentatiecentrum.

Bij de “Stichting Mens en Cultuur” verscheen “**Erf, huis en mens. Huizenonderzoek in Gent.**”

Gent staat vol met huizen die een - meestal verborgen - maar zeer boeiende geschiedenis hebben. Ook de meest banale.

Wanneer werden deze huizen gebouwd, verbouwd, wie heeft daar gewoond, welk beroep oefenden deze bewoners uit? Allemaal intrigerende vragen, maar hoe vindt men het antwoord, voor zover dit nog achterhaald kan worden? Iemand met detective-ambities zal zich ongetwijfeld aangetrokken voelen tot deze kwestie, maar zich terzelfdertijd onwennig voelen en niet goed weten hoe daaraan te beginnen. Tal van kostbare inlichtingen kunnen nog achterhaald worden, maar waar?

Dit boek kan beschouwd worden als een handleiding voor het huizenonderzoek en toont de weg naar de nog beschikbare informatiebronnen zoals kadastrale plannen, registers van het huisgeld, ommelopers, cijnsboeken, renteboeken, archieven, oude bouwvergunningen, erfscheidersakten, parochieregisters, poortersboeken, notaris- en familiearchieven, enz. enz.

Maar een deel is ook gewijd aan het interpreteren van materiële sporen zoals gevels, stenen, vensters, deuren, vloeren, trappen, etc.

Dit interessant werk werd samengesteld door Leen Charles, Guido Everaert, Marie Christine Laleman en Daniël Lievois.

Formaat: 21 X 24 cm. - 208 bladzijden. Verlucht met 65 zwart-wit en 16 kleurenillustraties.

De prijs bedraagt 23 Euro (928 fr.). Te verkrijgen in de boekhandel alsook in het Documentatiecentrum.

Nog steeds bij de van productiviteit overlopende uitgever “Stichting Mens en Cultuur” verscheen “**Frans Balthazar. (onvoltooide) Memoires van een letterzetter.**”

Frans Balthazar heeft meer dan 40 jaar gewerkt bij Snoeck-Ducaju. Op vraag van zijn kleindochter schreef hij zijn memoires, waarschijnlijk zonder er ook maar een ogenblik aan te denken dat die ooit zouden gepubliceerd worden.

Toen Gerda Verheeke in contact kwam met zijn zoon Raf kwam de kwestie van deze memoires ter sprake en zij kreeg ettelijke dozen manuscripten mee waar zij mocht over beschikken.

Bij het doornemen ervan stelde zij onmiddellijk vast dat dit uiterst interessant materiaal was dat zeker niet verloren mocht gaan.

Frans Balthazar werd geboren rond 1914. Hij is een begenadigde verteller en heeft het over het dagelijks leven in Gent. Voor oudere Gentenaars is dit een bijzonder boeiend boek want op praktisch iedere bladzijde komen zij herkenningpunten tegen: scholen, cafés, danszalen, cinema's, personen, gebeurtenissen die men praktisch vergeten was en nu weer levendig voor de geest worden gebracht. Men wordt terug verplaatst in het Gent van meer dan een halve eeuw geleden.

Gerda Verheeke schrijft in haar voorwoord: "Wij zijn er van overtuigd dat u dit boek in één ruk uitleest." Die neiging bestaat inderdaad, maar het is materieel onmogelijk. Reken zelf maar uit: niet minder dan 584 bladzijden (!) van een formaat van 15,5 X 23.5 cm.

Op dit boek is de ondertitel van de artikelenreeks van Daniël Van Ryssel volledig toepasselijk: "De charmes van dagelijksheid".

Het is ons al meermaals opgevallen dat de levensbeschrijving van een eenvoudige mens vaak veel boeiender is dan vele romans.

Op de televisie worden wij permanent geconfronteerd met steeds dezelfde zogenaamde "Bekende Vlamingen" die in de meeste gevallen niet veel interessants te vertellen hebben. Het zou misschien geen slecht idee zijn om ook eens "Onbekende Vlamingen" aan het woord te laten.

Het boek kost 24 Euro of (dat zal u waarschijnlijk meer zeggen): 968 fr.

Te bekomen in de boekhandel alsook in het Documentatiecentrum.

Wij vestigden er de aandacht op dat i.v.m. de tentoonstelling die doorging in het Pand (zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2001 - N°5 - p.340) er ook een catalogusboekje was. Het is nu nog beschikbaar.

"Catalogusboekje" kan misschien een verkeerde indruk geven, want de beschrijving van de tentoongestelde voorwerpen neemt slechts enkele bladzijden in beslag.

In dit boekje "**Uut Caritate. Een Gentse Patriciërs-stichting 800 jaar geleden**" komen ook nog aan bod: de Utenhove-stichting, de Bijloke, de Predikheren, de restauratie van het Pand, de Palfijn-stichting.

Het boekje heeft een formaat van 16 x 24 cm., telt 72 bladzijden en een 36-tal

afbeeldingen. Prijs: 100 fr. Het is te bekomen in het Museum voor de Geschiedenis der Geneeskunde in het Pand (Onderbergen). Maar opgepast, enkel op donderdagvoormiddag.

In "Ghendtsche Tydinghen" - 2001 - N°5 - p.341 kondigden wij de fototentoonstelling "**Gent versus tijd**" aan.

In het Documentatiecentrum is de catalogus van deze tentoonstelling nog te bekomen tegen 100 fr. Hij heeft een formaat van 21 x 29,5 cm. en telt 32 bladzijden. Van 60 stadsgezichten staat er een klein formaat-foto + begeleidende commentaar

Verleden jaar verscheen een zeer interessant boekje: "**Het Campo Santo in 131 levensverhalen.**"

Het werd opgesteld door Luc Lekens die wij aan onze lezers niet moeten voorstellen. Hij was de aangewezen man om dit te doen. Lid van het Campo Santo-comité verzamelt hij sinds vele jaren zo veel mogelijk informatie over dit boeiend onderwerp. De eindredactie werd verzekerd door Johan Decavele.

Zoals de titel het zegt gaat het over 131 personen die begraven liggen op het Campo Santo. Van ieder van die personen wordt een korte levensbeschrijving gegeven. Van de overgrote meerderheid staat daarbij hun foto. Slechts van enkelen, van wie een foto waarschijnlijk niet beschikbaar was, staat de foto van hun graf. Het boek bevat bijgevolg 131 zwart-wit-foto's.

Dit keurig boekje dat verlucht wordt met 16 kleurenfoto's van het Campo Santo heeft een formaat van 15 x 20 cm. Het bevat een 160-tal bladzijden en kost 7 Euro (282 fr.). Een aanrader.

Het is te bekomen bij de uitgever "Gent Cultuurstad" - Bijlokekaai 7b. Ook verkrijgbaar bij Luc Lekens, Tel. 09.228.72.96

Het **Jaarboek XXXVIII - 2001** van de Heemkundige Kring "Oost-Oudburg" is verschenen; 208 bladzijden in het gebruikelijk formaat 16 x 24 cm.

De volgende Gentse onderwerpen worden er in behandeld:

- De Gentse abdijen rond het jaar 1000, een situatieschets, door Paul Pas.
- Geschiedenis van de Hogeweg, door Marcel Vander Straeten.
- Luchtaanvallen en bombardementen op Gentse spoorinfrastructuur tijdens de tweede wereldoorlog, door Paul Van Heesvelde.
- Jef Crick, zijn loopbaan en zijn oude dag, door Roger Poelman.
- Familie Eich, bouwers van straatorgels, pianola's, radio's, pick-up's en jukeboxen, door Erik Schepens.
- Robert Van Pottelbergh herdacht, door Jacques Monsaert.

Dit geïllustreerd jaarboek kost 10 Euro. Leden van deze Kring ontvangen het gratis.

Voor bijkomende inlichtingen komt men terecht bij Roland Loys, Tel. 09.230.46.78

Verleden jaar verscheen “Verhandelingen Deel XXVI - 2001” van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent.

Zij zijn volledig gewijd aan “**Mensen en Centen. Het 16e eeuwse Gent in demografisch en economisch perspectief.**” De auteur is Postdoctoraal Onderzoeker van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Johan Dambryne.

Het accent wordt er in gelegd op 2 aspecten die tot hertoe wat minder aan bod kwamen in de lokale geschiedschrijving. Dat deze aspecten uitvoerig behandeld worden moge blijken uit het feit dat er niet minder dan 446 bladzijden aan besteed werden.

De leden van de Maatschappij ontvangen het boek gratis.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Antwoord van de heer **Daniël Van Ryssel** op de vraag van de heer **Christiaan Dierickx** (zie Gh.tyd. 2001- N°6 - pp. 406-407)

Edmond Henri Jean Baptiste De Perre werd geboren op 14 maart 1826 in de Sint-Pietersnieuwstraat te Gent. Zijn vader Jean Baptiste was ingenieur van de waterstaat. Edmond werd architect.

Op 6 mei 1856 trad hij in het huwelijk met Eugénie Marie Charlotte Montigny, geboren te Gent in 1829, wonende Sint-Pietersnieuwstraat. Haar vader was Louis Joseph Montigny, griffier van de provincieraad van Oost-Vlaanderen. Eugénie was de zus van Louis Charles Auguste Montigny (Gent 1835-1914), advocaat, hoogleraar aan de R.U.G., deken van de Rechtsfaculteit, gemeenteraadslid, Schepen van Openbare Werken van de stad Gent in de periode 1891-1895 en vader van Joanna (Jenny), kunstschilderes. Eugénie Marie Charlotte overleed in 1901.

Edmond Henri Jean Baptiste De Perre overleed in de Sint-Pietersnieuwstraat op 27 februari 1895. Getuigen bij de aangifte van zijn overlijden waren Edmond De Perre (zoon) en Louis Charles Auguste Montigny (schoonbroer). Zijn zoon Edmond De Perre was Substituut van de Procureur des Konings.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Bij het ontvangen van de "Indices" stuurde de heer **Jules Duvivier** (Antwerpen) ons een "Proficiat" aan alle medewerkers, want, zegt hij, het is moeilijk te geloven dat dit het werk zou zijn van slechts één persoon.

De heer **Richard Verlinden** (een Gentenaar die toevallig geboren werd in Zingem) stelt zich vragen over de waarde van een "halve kluit".

Hij schrijft: "Toen ik in 1924, als manneke van den buiten, voor het eerst naar Gent kwam naar school, was ik even in verwarring. Hadden de Gentenaars ander geld dan bij ons in het Oudenaardse? Waar een kluit bij ons 0,05 fr. waard was, stelde dat in Gent 0,10 fr. voor.

Dit laatste was bij ons een "dikke". Onze kluit was in Gent slechts een "halve kluit" waard."

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK

Een korte bijdrage van Alfons Van Werveke werd gepubliceerd in "De Gazet van Gent" van 9 Maart 1925 en ging over

IN DE HALVE MAAN

Te Gent en waarschijnlijk ook in andere steden leest men op sommige herbergen *In de Halve Maan*. Is daarbij het eerste of laatste kwartier van de maan afgebeeld, zoo wordt natuurlijk dat bedoeld met het opschrift, maar aan den uitkant van de steden, waar een versterking is of was, wijst *De Halve Maan* op heel wat anders. Zoo stond op den Kortrijkschen steenweg te Gent, vòdr het doorsteken van de Elisabethlaan, een herberg *De Halve Maan*, die haar naam ontleende aan een nabijliggend gedeelte van de versterkte omheining der stad, waarvan de weerga ook elders te zien was. Men leest immers in de rekening van den ontvanger van de werken der stad Gent voor het jaar 1707 : "buyten de Heuvelpoorte... voor het diepen van de ondiepten, die waeren in de grachten van de alfve maene."

Wat is nu een halve maan? Een der voornaamste buitengedeelten van een gebastionneerde versterking, dat in den beginne half rond was, en er dus zoowat als een halve maan uitzag, maar in het midden van de XVIIe eeuw tot een scherpen hoek werd vervormd.

A. VAN WERVEKE

NOG EENS HET LIED VAN 1745 IN DE GENTSE VOLKSTAAAL

In een recent nummer van dit tijdschrift (nr. 1, 2002) heeft Eddy Levis een artikel gewijd aan het hierboven genoemde lied, onder de titel “Waar de Gentse sterre bleef stille staan”.

In aansluiting daarbij lijkt het aangewezen er toch even de aandacht op te vestigen dat Profesor P. De Keyser in 1962 als eerste het lied in zijn oudste versie heeft uitgegeven en van degelijke filologische, cultuurhistorische en ... Gentse commentaar voorzien. Dit artikel, getiteld: “Bedenkingen bij een volkslied uit de 18de eeuw in de Gentse volkstaal”, verscheen in de *Verslagen en Mededelingen van de Kon. Vl. Acad. voor Taal- en Letterkunde* (1962), 215-226.

Enkele van de belangrijkste gegevens uit deze substantiële bijdrage laten we hierna volgen. De tekst van het lied werd reeds tweemaal in de negentiende eeuw uitgegeven, een eerste maal door J.H. Scheltema in 1885 en een tweede keer in het *Gentsch Museum I* (1895-1896), 76-80. Wat De Keyser niet vermeldt, is dat de tekst van laatstgenoemde bijdrage een paar jaar later (in 1899) nog eens werd opgenomen in het eveneens *Gentsch Museum* geheten zondagsblad, een wekelijkse bijlage bij de krant *Het Vaderland*, van waaruit het dan nu door Levis is overgenomen.

De Keyser wijst op het bestaan van tenminste twee achttiende-eeuwse, Noord-Nederlandse liedboekjes waarin de tekst voorkomt. Daar de oudste versie dateert uit 1702 concludeert hij terecht dat het lied tenminste een halve eeuw ouder is dan algemeen werd - en wordt - aangenomen.

Bij de bespreking van enkele woorden en uitdrukkingen uit de tekst noteert hij dat een paar daarvan zeker niet-Gents zijn. De belangrijkste aantekening is echter die bij “Coridon den Haider man” en “den Haider Coridon” (beide volgens de versie uit 1702). Het woord “haider” is volgens De Keyser (en m.i. terecht) te lezen als “harder”, d.i. herder. “Coridon”, schrijft hij, “is de naam van een van de herders bij de geboorte van het Kindeken Jezus” (p. 224). Deze verklaring past natuurlijk uitstekend in de context van het lied. Het is inderdaad een heel veel voorkomende, want traditionele herdersnaam in de talrijke liederen en amoureuze samenspraken tussen herder en herderin: Coridon en Silvia, Coridon en Clarinde, enz.

Bij de vraag in hoeverre nu de tekst van het lied echt Gents is, merkt De Keyser, zelf een rasechte Gentenaar, terloops fijntjes op dat Lievevrouw-Coopman, “ofschoon hij het lied gekend heeft, het niet opgenomen heeft onder de bronnen van zijn ‘Gents Woordenboek’” (p. 215). En hij besluit zijn artikel als volgt:

Mijn bedenkingen gaan in tegen de opvatting dat “nye Vloams Liedeken: van

de dry Waizen uit Orienten” een Gents lied zou zijn, geschreven door een Gentse rederijker uit de eerste helft van de 18de eeuw. Het lijkt mij, na onderzoek, eerder een parodisch lied van een traditioneel Driekoningenlied in den aard van het Herodeslied ... samengeflanst door een olijke vreemdeling, *in casu* een Hollander, die in Vlaanderen had verbleven, en het volksleven met geamuseerd oog had gadegeslagen en van de volkstaal iets had onthouden.”

W.L. BRAEKMAN

AANVULLENDE LEDENLIJST

- 3091 - MURACEOV A., Emiel Soenenspark 38, 9051 Sint-Denijs-Westrem
- 3092 - Mw VERDONCK M., Heuvelstraat 37, 9500 Moerbeke
- 3093 - DE SCHRYVER A., Rijsbrugge 14, 9051 Afsnee
- 3094 - VERMEULEN P., Antoon De Pesseroeylaan 35, 9831 Deurle
- 3095 - GANSHOF VAN DER MEERSCH J., Kouter 164, 9000 Gent
- 3096 - D'HONT D., Zevenbunders 43, 9950 Waarschoot
- 3097 - METSELAAR K.A., Noordereinde 247, NL-1243 JV 's-Graveland
- 3098 - LA CONCORDE v.z.w., Korte Meer 31, 9000 Gent
- 3099 - MINEUR G., Oudebrusselseweg 19, 9050 Gentbrugge
- 3100 - VAN HOECKE G., Mieregoed 18, 9840 De Pinte
- 3101 - BUYSSE J., Begijnhoflaan 117, 9000 Gent
- 3102 - DE LEENHEER R., Drongensesteenweg 208, 9000 Gent
- 3103 - Mw DAUW B., Wautersdreef 21, 9090 Melle
- 3104 - BERNAERT R., Artanlaan 4, 8620 Nieuwpoort
- 3105 - Mej. WUYTS E., Matrozenstraat 10, 9000 Gent
- 3106 - Mw DE FEYTER J., Ooivaarstraat 81, 9000 Gent
- 3107 - VANDERMEEREN G., Reinaertstraat 12, 9000 Gent
- 3108 - VAN STEENBERGE L., Dikkelindestraat 80, 9032 Wondelgem
- 3109 - Mej. VAN LANCKER C., Kriephoekstraat 34, 9890 Semmerzake
- 3110 - DE DEYNE R., Avennesdreef 65, 9031 Drongen
- 3111 - COOLS A., Anjelierstraat 55, 9000 Gent
- 3112 - Dhr Glas, Preshoekstraat 139, 8510 Marke
- 3113 - dr. DE VRIENDT E., Pleispark 9, 9051 Sint-Denijs-Westrem
- 3114 - DE CAN D., Lijsterstraat 21, 9810 Nazareth
- 3115 - Mw MAERREM M., Brusselsepoortstraat 69 Q, 9000 Gent
- 3116 - Mw ROEGIES-BOLLAERT R., Burg. J. Cardonstraat 59, 9070 Destelbergen
- 3117 - DEKENS M., Joseph Plateaustraat 9, 9000 Gent
- 3118 - DE BAERDEMAEKER F., Chocoladesteeg 20, 9000 Gent
- 3119 - DUMON M., Gaverveld 24, 9080 Zeveneken

- 3120 - SUDAN O., Avenue de L' Aisance 8, 1300 Wavre
3121 - DRIEGE M., D'haenestraat 22, 9070 Destelbergen
3122 - HOFMAN F., Pijlkruidstraat 31, 9032 Wondelgem
3123 - PIEREN E., Brusselsesteenweg 441, 9050 Gentbrugge
3124 - DE VRIENDT B., Begoniastraat 37, 9920 Lovendegem
3125 - CLAEYS G., Peerstraat 55, 9000 Gent
3126 - Mw DE HONDT A., Robert Rinskopflaan 70, 9050 Gentbrugge
3127 - MORTIER G., Hanselaarstraat 29, 9080 Beervelde
3128 - CLAEYS J., Jozef Paelinckstraat 11, 9041 Oostakker
3129 - HUIS VAN ALIJN, Kraanlei 65, 9000 Gent
3130 - MUYSOMS G., Koepoortkaai 58, 9000 Gent
-

DIT BESTAAT NIET MEER

